

Russisch vaandel, veroverd in het gerecht bij Bergen den
19 September. — het Nitroerend-bewind plegtig aangeboden
en op de zaal te S. Gravenhage opgesteld den 1. Oct. 1799.

De Russische vaandels veroverd in den slag bij Bergen op 19 September 1799.

(Met eene photographie.)

Den 19^{en} September e.k. zal het een eeuw geleden zijn dat de gedenkwaardige veldslag bij Bergen tusschen het Gallo-Bataafsche en Anglo-Russische leger voorviel.

In dezen strijd werd de Russische Generaal HERMANN nabij het Huis te Bergen met een groot aantal der zijnen gevangen genomen; vele Russische Hoofd- en andere officieren sneuvelden of deelden in het lot van hun opperbevelhebber. Voorts werden zeven Russische Vaandels, waaronder dat van het Regiment van SUWAROW, buitgemaakt, hetgeen niet weinig den luister der overwinning verhoogde.

Deze zegeteekenen zouden op last van den Generaal BRUNE door zijn Adjudant, den Generaal CLÉMENT, naar Parijs overgebracht en den 30sten September in een openbare zitting van het Uitvoerend Bewind aldaar, door gekwetste krijgslieden ter hand gesteld worden aan den Minister van Oorlog, DUBOIS CRANCÉ. Toen de plechtige overgave dezer vaandels te Parijs was aangekondigd, deed de Bataafsche Gezant aldaar, Mr. RUTGER JAN SCHIMMELPENNINCK, mondeling zijn beklag bij den Franschen Minister van Buitenlandsche Zaken, REINHARD, over deze miskennis van het recht der Bataven op de gemeenschappelijk veroverde zegeteekenen. Daarop ontving onze gezant een beleefd schrijven inhoudende het bericht „dat dezelfde officier, die de vaandels te Parijs zou aanbieden, gelast zou worden daarvan drie naar 's Gravenhage terug te brengen als een hulde aan het Uitvoerend Bewind der Bataafsche Republiek”.¹⁾

Plechtstatig werden vervolgens deze vaandels op den 17^{en} October 1799 door den Generaal CLÉMENT aan de Directeuren van het Bataafsche Uitvoerend Bewind ter hand gesteld.

De Commissie, die met de aanbieding der vaandels aan het Bataafsche Uitvoerend Bewind belast was, bestond uit: de Brigade-Generaal CLÉMENT, de Bataafsche Kolonels RIETVELD en BRUCE, de Overste MARTUSCHEWITZ, benevens drie gekwetste krijgslieden, die als vaandeldragers fungeerden.

Het geheele garnizoen te 's Gravenhage en de gewapende Burgerwacht in haar nieuwe uniform, stonden van 's morgens half tien onder de wapenen. Een compagnie van de Burgerwacht, benevens een detachement Cavalerie betrokken nabij het Departement van Oorlog op het Plein een eerewacht. Vandaar begaf zich de Commissie met de vaan-

¹⁾ BOSSCHA. Neerlands Heldendaden te land. III, blz. 146.
Mil. Spec. '99.

dels, waarbij zich de Generaals en verdere Hoofdofficieren van het garnizoen hadden aangesloten, naar de publieke audiëntie-zaal van het Uitvoerend Bewind in het Oude Hof. ¹⁾ Toen de stoet aankwam werd de Bataafsche vlag van het Observatorium der Marine geheschen en dreunden er achtereenvolgens 21 kanonschoten.

Nadat bij het binnentreden in de zaal de begroeting had plaats gevonden, hield eerst de Minister van Oorlog, Generaal PIJMAN, een kernachtige aanspraak. Daarna trad de Generaal CLÉMENT naar voren, overhandigde een dépêche van het Directoire en hield daarbij een aanspraak in de Fransche taal. Vervolgens had de overgave der Vaandels plaats en werd de dépêche door den Algemeenen Secretaris van het Bewind voorgelezen, waarna de President van het U. B., de Heer VAN HOOFF, een woord van dank in de Fransche taal uitte. Overste MARTUSCHEWITZ hield vervolgens ook nog een korte toespraak en nadat ook deze door den President VAN HOOFF beantwoord was, gaf hij den broederkus aan de drie Bataafsche Hoofdofficieren: BRUCE, RIETVELD en MARTUSCHEWITZ. Voorts vereerde de Minister van Oorlog deze drie officieren ieder met een sabel, op welker kling aan de eene zijde gegraveerd was: „Bataille van Bergen 19 Sept. 1799”, en aan den anderen kant, de naam van den officier die haar ontving. De drie gekwetste soldaten ontvingen een zilveren horloge met inscriptie.

Daarmede was de plechtigheid geëindigd en begaf zich het Uitvoerend Bewind, voorafgegaan door een muziekkorps met de boden en gevolgd door de stoet die de vaandels had begeleid, naar de gewone vergaderzaal op het Binnenhof, alwaar deze vaandels werden gedeponeerd en de stoet zich ontbond.

De dag na deze vaandellovergave (18 Oct.) werd het beruchte verdrag — hetwelk BRUNE zeer weinig eer aandoet — te Alkmaar gesloten. Nadat de tijding dezer gesloten Conventie, door een koerier van den Generaal BRUNE twee dagen later in de residentie aangebracht was, werd de vlag van het Observatorium en van uit de Groote Kerk gestoken, hetgeen met het lossen van de noodige kanonschoten gepaard ging. Dienzelfden dag kwam het Vertegenwoordigd Lichaam 's namiddags ten twee ure bijeen om de gewichtige boodschap in de vergaderzaal bekend te maken. ²⁾

Eenige dagen later verscheen BRUNE in den Haag, alwaar het Uitvoerend Bewind hem met een openbare audiëntie vereerde, na welker afloop Generaal PIJMAN hem een diner van 80 couverts aanbood. Een uur vóór den aanvang van dit gastmaal ontving Generaal PIJMAN de gewichtige tijding dat BONAPARTE uit Egypte in Frankrijk was teruggekeerd. Niet alleen bracht dit nieuws hier te lande verbazing

¹⁾ Het tegenwoordige paleis in het Noordeinde.

¹⁾ Geschiedenis der Landing van het Eng.-Russ. leger in N.-Holland, door L. S. VONK (Haarlem 1801).

²⁾ Uit het dagboek van een geacht voormalig Haagsch ingezetene.

teweeg, maar vooral in Frankrijk maakte de terugkomst van dien buitengewonen man een geweldigen indruk, daar menigeen eerst geloofd had, dat hij nimmer terug zou keeren; zelfs zijne gade JOSEPHINE DE TÄSCHER DE LA PAGERIE, wie het lot van haren gemaal in die dagen niet nauw aan het hart lag, dacht er zoo over.

Niet lang nog mocht BONAPARTE'S coup d'état (18 Brumaire an VIII (= 9 Nov. 1799) tot het verleden behooren, of de Generaal BRUNE, die buiten 's lands bewonderd werd als „de Verlosser van Holland en de Overwinnaar der Russen”, zag zich naar Frankrijk teruggeroepen.

Het oordeel over de militaire talenten van BRUNE loopt al zeer uiteen, zoodat het wel niet ondienstig kan wezen, de karakterschets die Maarschalk MARMONT ¹⁾ over hem geeft, in den draad onzer mededeelingen te vlechten:

„GUILLAUME ANNE MARIE BRUNE had in 1800 den leeftijd van 37 jaren bereikt. Mocht hij veel in zijn leven hebben gelezen, het meerendeel der lectuur was hem echter verward bijgebleven, hetgeen zijn hoofd deed denken aan een bibliotheek, waarin de boekdeelen slecht gerangschikt stonden. Hoewel het hem niet aan gezond verstand ontbrak, was hij niet altijd helder in zijn oordeel en bezat tevens geen zelfstandig karakter, doch was overigens een goedgehartig persoon. Geldzucht behoorde tot zijn zwak, maar hij was verkwistend en vrijgevend, zoodat hij na zijn dood bijna niets naliet. De fortuin heeft hem altijd in zijn carrière begunstigd, want zonder talenten, zonder moed en zonder militaire bekwaamheden, is zijn naam aan groote wapenfeiten verbonden geworden”.

Den 27sten November verscheen Generaal BRUNE in de vergadering van het Uitvoerend Bewind, met de mededeeling, dat hij order had bekomen zich met den meesten spoed naar Parijs te begeven, doch de Bataafsche Republiek slechts voor korten tijd verliet, en dientengevolge het commando aan den Generaal KELLERMAN had overgedragen. ²⁾

Twee dagen later verscheen de Generaal FRANÇOIS ÉTIENNE DE KELLERMAN ³⁾ om zich te presentereen ter vergadering van het U. B. en hield toen voor de leden van dit Lichaam een aanspraak, die ik hier, zooals zij staat opgeteekend, onveranderd overneem. ⁴⁾

Citizens Directeurs!

„En acceptant le commandement des Troupes Françaises et Bataves que le Général BRUNE m'a confié jusqu' à son retour, je me suis félicité d'avoir des rapports avec des magistrats, qui jouissent à juste titre de la confiance et de l'Estime générale, en même tems je me suis promis à l'exemple de mon Prédecesseur, de m'occuper constamment

¹⁾ Mémoires du Duc de Raguse, II, p. 158.

²⁾ Notulen van het Uitvoerend Bewind, no. 35. Rijksarchief.

³⁾ Zoon van FRANÇOIS CHRISTOPHE, Fransch Maarschalk en Hertog van Valmy.

⁴⁾ Notulen van het U. B., no. 42.

du bien-être de deux armées qui ont deffendu si glorieusement la cause de la Liberté comme aussi de maintenir de concert avec vous le bon ordre Public, et de chercher en toutes choses à concilier les Intérêts de Deux Républiques; en suivant cette marche, Citoyens Directeurs, j'entrerai dans les (vues) de mon Gouvernement, et j'obtiendrai votre suffrage; C'est mon voeu le plus cher".

Mocht men aanvankelijk verwachten dat den Generaal BRUNE weder het opperbevel over de troepenmacht in ons vaderland zou worden opgedragen, hiervan gebeurde echter niets, want aangezien de Generaal KELLERMAN reeds den 8sten d.a.v. naar Frankrijk werd teruggeroepen, had deze het commando moeten overgeven aan den Generaal DESJARDINS.

Als blijk van waardeering der bewezen diensten van den voormaligen opperbevelhebber van het Gallo-Bataafsche leger werd in de Vergadering van het Uitvoerend Bewind van 3 December besloten: „Aan Generaal en Chef BRUNE te offereeren een sabel met een goud gevest en handgreep met eene toepasselijke inscriptie en ceinturon".

„Voorts dat alle die Bataillons en Esquadrons, welke te velde zijn geweest en hunne vaandels hebben behouden, cravatten om dezelve zouden kunnen worden verëerd tot een blijvend bewijs van goedkeuring van het Vert. Lichaam en het Bataafsche Gouvernement". ¹⁾

Eerst in Juni 1801 was dit hoffelijke geschenk aan BRUNE gereed; het was een sabel met goud gevest, waarop aan de eene zijde stonden gegraveerd de letters: „G. B." en aan de andere zijde de woorden: „Campagne van Noord-Holland". ²⁾

De aanbieding dezer sabel, waarvan de waarde ongeveer f 6000,— bedroeg, ging vergezeld van een schrijven, in de beleefdste mogelijke termen vervat. Ook het Fransch Gouvernement wilde niet achterblijven om BRUNE voor zijn bewezen diensten in Holland met een geschenk te vereeren. Het schonk hem een collectie wapenen, waaronder een degen, en door BERTHIER, die toenmaals Minister van Oorlog was, zag hij zich gehuldigd als „une des plus fortes colonnes de la République". ³⁾

We zullen nu weder terugkeeren tot de veroverde zegeteekenen, die den 17^{en} October 1799 het Uitvoerend Bewind waren aangeboden. Ten eerste dient te worden vermeld, dat in December van hetzelfde jaar door dit Staatscollege werd besloten, de drie Russische vaandels ten spoedigste aan den Agent van Oorlog te overhandigen met last deze

¹⁾ Notulen U. B. (Rijksarchief).

²⁾ Notulen U. B., 16 Juni 1801, No. 30. Bovendien werden de Kolonels CRASS en COLLAERT, die zich in 1799 onderscheiden hadden, met een eeresabel beëftigd.

³⁾ Esquisse Historique sur le maréchal BRUNE, I, p. 73.

in de Grootte Hofzaal te doen ophangen en met bijvoeging van een bordje waarop de woorden:

„Bataille van Bergen 19 Sept. 1799”.¹⁾

In deze historische Zaal op het Binnenhof — waar reeds toenmaals de trekkingen der Staatsloterij geschieden, werden de vaandels, vlaggen en standaards bewaard, waarbij houten bordjes waren geplaatst, waarop stond aangewezen, bij welke ontmoeting, slag of belegering men die genomen had.²⁾ Het was een prachtige collectie. Wie zich hieromtrent eenig denkbeeld wil vormen, moet worden verwezen naar het interessante schilderij van DIRCK VAN DEELEN in het Mauritshuis te 's Gravenhage, voorstellende de Grootte Vergadering in de Hofzaal op 18 Januari 1651. Men ziet daar dat in de zaal, om de glorie van ons land te verkondigen, de vlaggen waren opgehangen door de troepen ter zee en te lande op den vijand veroverd.³⁾

Tot het jaar 1806 bleven de vlaggen en keteltrommen op hare oude verblijfplaats, toen de grillige Koning LODEWIJK, die een blijk van zijn gunstige gezindheid wenschte te geven aan de Hoofdstad van zijn Rijk, besloot — volgens een Kon. Decreet van 7 Juli — deze zegeteekenen af te staan aan het Stadhuis te Amsterdam, later tot zijn Paleis ingericht.

Ingevolge de uitnoodiging van den Minister van Binnenlandsche Zaken, werd de Overste STRAATMAN, Artillerie-Meester van Amsterdam, door de Wethouders dezer stad belast met het overbrengen dezer zegeteekenen uit den Haag. In den ochtend van den 30sten Juli zijn zij op twee wagens van den veldtrein, elk met vier paarden bespannen, onder een militair geleide naar Amsterdam verzonden, waar zij tegen den avond op het Drilveld bij de Utrechtsche Poort aankwamen. Aldaar nam een compagnie der Amsterdamsche bezoldigde Garde de wagens over om ze tot den volgenden morgen te bewaken. In den morgen van den 1sten Augustus werden de gedenkteekenen van Neêrlands krijgsroem, afwisselend onder muziek en het roeren der trommen, naar de Hoog-Sluis gebracht, terwijl inmiddels het garnizoen en de burgerwacht onder de wapenen kwamen.

Tegen elf ure verscheen de Commissie, uit den Raad afgevaardigd, om 's Konings geschenk in ontvangst te nemen, waarna de vlaggen alsnog opgebonden, met 21 kanonschoten onder het gejuich der menigte ontrold werden. Daarna werd de optocht geregeld en plechtstatig marcheerde de stoet met groot vertoon van militaire macht naar den Dam.

In den stoet reed een Officier der Huzaren, dragende aan eene ridderspikes een blaas met het wapen van Amsterdam en waaronder het opschrift:

¹⁾ Notulen U. B., 17 December 1799. R. A.

²⁾ Waar deze opschriften zijn gebleven, is aan niemand bekend.

³⁾ In het 2° deel „Onze Gouden Eeuw”, door Dr. P. L. MULLER, komt een reproductie van dit schilderij voor.

„LOUIS NAPOLEON, Koning van Holland, schenkt aan zijne Hoofdstad Amsterdam deze zegeteekenen, door dappere Nederlanderen op derzelver vijanden veroverd". 1)

Achter dezen officier werd een aantal vaandels en vlaggen gedragen, waaronder zich één vaandel bevond op de Russen in den slag bij Bergen buitgemaakt. 2)

De afbeelding, die vooraan in deze aflevering van dit overblijfsel van Rusland's glorie wordt gegeven, is eene reproductie van een gewassen teekening, welke op het Gemeente-Museum te 's Gravenhage berust. Aan den Directeur van dit Museum, den Heer A. J. SERVAAS VAN ROOLJEN, dank ik de welwillendheid dat deze reproductie is vervaardigd kunnen worden.

Zooals men ziet is het vaandel gegeerd van 12 stukken, wit, geel en zwart, terwijl in het midden het volle Russische wapen, de dubbele adelaar op een rood veld en door een groene lauwerkrans omgeven, prijkt. 3)

Nog heden ten dage worden in Amstel's oud Stadhuis al de overgebrachte zegeteekenen bewaard. In de Groote Zaal zijn 50 Westersche en 75 Oostersche vlaggen in den vorm van een trophée opgehangen, terwijl in de tot troonzaal herdoopte Schepenskamer, in een met rood fluweel bekleede glazen kast, staande naast den troon, een 136-tal Europeesche vlaggen, welke behalve de stokken en eenige lapjes bijna geheel verteerd zijn. Onder deze collectie bevinden zich twee Russische vaandels.

Hoewel er nu bij de overbrenging in 1806 slechts één Russisch vaandel genoemd wordt, ligt het voor de hand dat de beide andere in een te gehavenden toestand verkeerden, om in den stoet te worden gedragen, alsook dat één daarvan reeds geheel verteerd kan zijn geweest en dientengevolge in de residentie is achtergebleven.

In 1806 toch waren reeds de meeste vaandels door den vernielenden tand des tijds zoozeer geschonden, dat slechts enkele overblijfselen te herkennen waren, waarom het zich dan ook gereedelijk laat verklaren dat de staat dezer heilige zegeteekenen van Neêrlands krijgsroem, na een tijdsverloop van 93 jaren, er niet op verbeterd kan wezen.

C. G. H.

1) Deze banier is aanwezig in het Rijksmuseum.

2) Verg. Aemstel's Oudheid door Dr. P. SCHELTEMA, IV. blz. 11—18, benevens de Koninklijke en de Amsterdamsche Courant, Aug. 1806.

3) Het Russische wapen heeft echter geen rood, maar een *goud* veld, hetgeen op de teekening verkeerd is aangegeven.

De troebelen aan de Indo-Afghaansche grens.

(*Vervolg van No. 8, blz. 587.*)

Na een verblijf van drie weken in Maidan, besloot Generaal LOCKHART zijne macht naar het meer noordelijk gelegen Bagh te verplaatsen. Daartoe vertrok de 2^e Brigade den 18^{en}, de 4^e Brigade, waarbij het hoofdkwartier, den 19^{en}, terwijl de 3^e Brigade den 20^{en} volgde. De vijand maakte van die gelegenheid gebruik om zoowel het oude als het nieuwe kamp aan te vallen, maar werd, zij het ook ten koste van een verlies van 24 gewonden, zonder veel inspanning afgeslagen.

Den 20^{en} werd het 15^e Sikhs van het oorlogsterrein geëvacueerd en vervangen door het 2^e Punjab-Infanterie van Karappa. Het 15^e Sikhs had, zooals uit het voorgaande gebleken is, een belangrijk deel genomen aan de operaties, eerst in Kurram, later in Tirah, en had dientengevolge aanzienlijk geleden door ziekte, enz. Generaal LOCKHART oordeelde het daarom noodig het korps te vervangen door een ander, dat nog niet aan de krijgsverrichtingen had deelgenomen.

Van de Afridi's was tot dusverre geen jirgah ingekomen, daarom liet Generaal LOCKHART den Afridi-stammen weten, dat hun ééne week werd toegestaan om te beraadslagen over de onderwerping, die op de volgende voorwaarden zou worden aangenomen.

- 1°. het betalen eener boete, groot 50.000 roepijen;
- 2°. het inleveren van 800 achterlaad geweren;
- 3°. het teruggeven van alle gouvernementen- en particuliere goederen in den loop van het jaar buitgemaakt;
- 4°. het stellen van gijzelaars, als waarborg voor de richtige nakoming van de bovenvermelde voorwaarden.

Bovendien werd geëischt, dat de Afridi's zich zouden neerleggen bij de beschikkingen van het gouvernement betreffende den Khyberpas.

De tot dusverre genoten subsidie voor de beveiliging van dien pas was natuurlijk reeds bij het begin der vijandelikheden ingetrokken.

Den 22^{en} November maakte Generaal LOCKHART met de Brigade WESTMACOTT een tocht naar Dwatoi.

De brigade WESTMACOTT was daartoe als volgt samengesteld:

- 2^e Bataljon, Yorkshire Regiment;
- 2^e id. van het Regiment K. O. S. Borders;
- 36^e Regiment Sikhs;

1^e Bataljon van het 2^e Regiment Gurhka's;

1^e " " " 3^e " " ;

5^e Bombay bergbatterij;

3 compagnieën sappeurs en mineurs.

Ten einde het bedreigen der flanken te voorkomen, ook bij den terugtocht, werden de heuvels aan weerszijden van de marschrichting bezet, waartoe de Yorkshires en een bataljon Gurhka's werden aangewezen.

De tocht naar Dwatoi was uithoofde van de vele moeilijkheden, die het terrein aanbood, buitengewoon lastig.

De te volgen weg werd aangewezen door het riviertje, dat bij Dwatoi in de Baravallei valt. Men moest door een defilé marcheeren, dat den vijand eene gunstige gelegenheid aanbood om de oprukkende troepen te bestoken.

De Pathans lieten die gelegenheid niet ongebruikt voorbijgaan en beschoten onophoudelijk de troepen, die daardoor op den reeds lastigen weg slechts langzaam vorderden. Het geschut kon slechts zelden een woordje meespreken, omdat de gesteldheid van den bodem het gebruik er van niet toeliet. De successieve stellingen der vijandelijke schutters moesten immer stormenderhand door de voorhoede genomen worden.

Tengevolge van de ondervonden moeilijkheden bereikte de achterhoede eerst tegen den middag van den 23^{en} het inmiddels door de voorste afdeling betrokken kamp te Dwatoi.

Den 23^{en} werden de versterkingen der Kukikhels in het beneden gedeelte der Rajgulvallei vernield, terwijl tevens dat deel der vallei opgenomen en de weg door het defilé verbeterd werd.

Den volgenden dag werd in alle vroegte de terugmarsch aangevangen. Had de vijand zich de beide voorgaande dagen doen gelden, ook den terugtocht zag hij niet werkeloos toe. Het 36e Sikhs, dat de achterhoede uitmaakte, moest meermalen met de bajonetten de opdringende benden teruggedrijven. Eens waagde de vijand, die met ware doodsverachting streed, een aanval op den trein maar werd met verlies afgeslagen.

In den namiddag omstreeks 5 uur bereikte de brigade het kamp te Bagh. De tocht had haar 3 dooden en 32 gewonden, o.a. een Engelsch officier, gekost.

Den 26^{en} was de aan de Masozai's, Mamozai's en Chamkanni's — allen tot den stam der Orakzai's behoorende — toegestane bedenkijd verstreken. Aangezien deze stammen geen blijken van betere gezindheid hadden gegeven, besloot Generaal LOCKHART het gebied der Masozai's binnen te rukken en te tuchtigen.

De daartoe bestemde macht werd gesteld onder de bevelen van Generaal GASELEE en bestond uit 2 Europeesche en 2 Inlandsche bataljons, 2 bergbatterijen en 2 compagnieën genietroepen. Een gedeelte der colonne vertrok den 26^{en} uit Bagh, terwijl de rest, vergezeld van Generaal LOCKHART den anderen dag volgde.

De Kurram-colonne onder Kolonel HILL zou met de uit Bagh oprukkende macht coöpereren met Sadr als uitgangspunt. Te Hissar in het

gebied der Masozai's, 6 mijlen ten Oosten van Sadr zouden beide colonnes zich vereenigen.

Hier zij opgemerkt dat reeds den 7^{en} November Kolonel HILL van uit Sadr eene verkenning had gemaakt naar Hissar, daarbij het gebied der Chamkanni's doortrekkende. Kolonel HILL beschikte bij die gelegenheid over de volgende troepen:

- 1° Bataljon Royal Scottish fuseliers;
- 200 lansiers van het Regiment Central India Horses, waarvan de helft te voet;
- 100 man van het 12° Bataljon Bengal Inf^{ie}.;
- 250 " " " 1° " 5° Gurhka's;
- 100 " " " Regiment Kapurthala;
- 400 " " de Kurram militie.

Bij die verkenning die niet bemoeilijkt was geworden, was gebleken, dat het Kurramdefilé 7 mijlen lang was en dat van cavalerie gebruik kon worden gemaakt.

De vijand, die geen tegenstand geboden had, was echter waakzaam geweest en had, als altijd, meesterlijk gebruik gemaakt van de zorgeloosheid der aanvoerders. Eene afdeeling van het Regiment Kapurthala Infanterie, sterk 24 man en een Inlandsch officier, had bij den terugtocht gebruik willen maken van een korteren weg en was daartoe een ravijn ingetrokken. Eenmaal in dat ravijn afgedaald, bleek het, dat het gras en het kreupelhout daarin in brand stond. De vlammen verspreidden zich zoo snel, dat het onmogelijk bleek zich met de hoofdmacht te hereenigen. Eene bende Chamkanni's, die de hachelijke positie van het kleine troepje zag, bestookte onverwijld het handje vol manschappen. Eerst werden rotsblokken van de berghelling op het troepje gewenteld en dit daarna met het blanke wapen aangevallen; allen werden afgemaakt.

Eerst den dag na terugkomst te Sadr bleek het, dat eene afdeeling op het appèl ontbrak. De onverwijld uitgezonden colonne om de vermisten te zoeken, vond slechts de lijken van de zoo noodlottig om het leven gekomen dapperen.

Keeren we na deze uitweiding weder terug tot de gecombineerde operaties tegen de Masozai's, enz.

De Brigade GASELEE werd bij haren opmarsch zeer bemoeilijkt door de Masozai's. Doch weldra zag deze stam van verder verzet af en reeds den 29^{en} meldde zich een jirgah aan om over de onderwerping te onderhandelen.

Den volgenden dag verliet LOCKHART met het grootste deel der Brigade GASELEE het in de nabijheid van het meergenoemde Dargai betrokken kamp, de rest der troepen achterlatende onder de bevelen van den Luitenant-Kolonel SPURGIN. Hij toog nu naar het meer noordelijk gelegen Hissar, om zich daar te vereenigen met de colonne HILL, die op haren marsch van Sadr naar Hissar geen tegenstand had ondervonden.

Aan Luitenant-Kolonel SPURGIN was opgedragen den weg van Dargai naar Khanki voor troepenbeweging geschikt te maken, omdat Generaal

LOCKHART voornemens was laatstgenoemd plaatsje te bezoeken, ten einde den Mamozai's eene tuchtiging toe te dienen en tevens daar de aanvulling van vivres en munitie, welke hij van Karappa hoopte te krijgen, in ontvangst te nemen.

Nadat GASELEE's macht zich te Hissar bij die van Kolonel HILL had aangesloten, rukte de laatste op den 1^{en} December in het gebied der Chamkanni's binnen, om dezen te tuchtigen.

De Kolonel HILL beschikte daartoe over 2^{1/2} bataljon infanterie, 400 niet bereden cavaleristen en eene bergbatterij.

De tuchtiging van de Chamkanni's was niet zoo afdoend als wel gewenscht; de vijand weerde zich zoo flink, dat men slechts een deel zijner dorpen aan vernieling kon prijsgeven. Het vergevorderd uur maande tot den terugtocht naar het kamp; men werd daarbij niet bemoeilijkt. De vijand had blijkbaar zware verliezen geleden, maar ook de Engelschen waren er niet zonder kleerscheuren afgekomen. Zij hadden een verlies bekomen van 7 dooden en 17 gewonden, waaronder respectievelijk 1 officier en 3 officieren.

Ten einde den Chamkanni's eene meer beslissende nederlaag toe te brengen, werd den volgenden dag nogmaals in hun gebied geopereerd. De vijand werd tot terugtrekken gedwongen en moest 30 dooden in Britsche handen achterlaten. De Engelschen kwamen er bij deze gelegenheid beter af; zij hadden slechts 2 dooden en 3 gewonden gekregen.

Terwijl Kolonel HILL de Chamkanni's tuchtigde, was Generaal GASELEE met een kleine colonne in de richting van den Lozakapas tegen de Masozai's uitgerukt. De dorpen van dezen stam werden verwoest, zonder dat tegenstand werd geboden.

Den 3^{en} December verliet Kolonel HILL het kamp te Hissar en keerde hij naar Sadr terug, daarbij de gewonden en zieken van de Brigade GASELEE meevoerende. Het detachement Maxinguns, dat tot dusverre deel had uitgemaakt van de Kurram-colonne, keerde niet met deze naar Sadr terug, maar werd ingedeeld bij de Brigade GASELEE.

Denzelfden dag ontruimde ook de Brigade GASELEE het kamp te Hissar. Zij marcheerde in twee colonnes op naar Khanki, welk punt den volgenden dag werd bereikt. Men vond hier den verwachten vivrestrein, die onder dekking van eene colonne onder Luitenant-Kolonel MAISEY, bestaande uit twee bataljons infanterie, een detachement cavalerie, eene bergbatterij en eene compagnie genietroepen, van Karappa was aangevoerd.

Eén dezer bataljons, het 2° Punjab-Inf., werd ter vervanging van een bataljon Sikhs bij de Brigade GASELEE gevoegd.

Den 5^{en} December keerde de colonne MAISEY naar Karappa terug, vanwaar een gedeelte op Mastura werd gedirigeerd om zich daar bij de 1° Brigade te voegen.

De rest van de colonne MAISEY trok naar Kohat, zoodat het depôt te Karappa daarmede opgeheven was.

Op denzelfden datum hadden de Mamozai's hunne onderwerping aan-

geboden, welk voorbeeld al spoedig door de overige stammen der Orakzai's gevolgd werd.

Generaal LOCKHART trok den 5^{en} December met de Brigade GASELEE naar het kamp te Bagh, waar men den volgenden dag aankwam.

Gedurende den marsch door het gebied der Orakzai's ondervonden de troepen niet den minsten overlast, zoodra was echter niet dat der Afridi's betreden of men werd weder voortdurend beschoten.

Tijdens de afwezigheid van den opperbevelhebber was er in het kamp te Bagh niets bijzonders voorgevallen. Dagelijks waren patrouilles in het omliggend terrein uitgezonden, voornamelijk om den mondvoorraad door fourageeringen te vermeederen. De vijand had dit alles aangezien zonder zich daartegen te verzetten, maar evenmin had hij blijken gegeven van betere gezindheid. Ten einde hem tot onderwerping te dwingen was men den 5^{en} December in westelijke richting uitgerukt en had men de versterkte dorpen der Kamar- en Malikdinkhels vernield.

HET ONTRUIJEN VAN TIRAH.

De naderende winter, kenbaar aan de steeds feller wordende koude, zware sneeuwjachten in het gebergte, enz., deed Generaal LOCKHART besluiten een meer herbergzaam oord te zoeken, ten einde er, in afwachting van de onderwerping der nog altijd weerspannige Afridi's, de winterkwartieren te betrekken. Ook moesten de Afridi's in de beneden Baravallei en die in de Bazarvallei getuchtigd worden, terwijl ook de Khyberpas van vijanden diende gezuiverd.

Met het oog op de taak, die de troepen in het Oosten der Afridi-streek wachtte, oordeelde Generaal LOCKHART het raadzaam zijn basis van Shinoari naar Peshawar te verplaatsen.

Dienovereenkomstig stuurde hij, ten einde zich sneller te kunnen bewegen, de zware bagage van Bagh naar Shinoari terug. De telegraphische gemeenschap met Shinoari werd opgeheven en de volgende maatregelen genomen tot het snel verplaatsen der troepen naar het nieuwe kamp, dat LOCKHART in de nabijheid van Peshawar hoopte te betrekken.

De 1° Divisie zou de Masturavallei ontruimen, de Waranvallei doortrekken en de daarin gelegen dorpen der Akakhels verwoesten. Vervolgens moest zij over den Sapripas trekken en zich daarna vereenigen met de 2° Divisie tusschen Barkai en fort Bara.

De 2° Divisie zou trekken van Bagh naar Dwatoi en op haren marsch de dorpen der Kukikhels en die in de Rajgulvallei verwoesten. Daarna moest zij, de Bararivier volgende, naar Barkai oprukken.

De commandant der Peshawar-colonne, die gedurende de operaties van Generaal LOCKHART in Tirah zich in de nabijheid van Peshawar had opgehouden, kreeg nu last om tegen den 8^{en} December naar Barkai te marcheeren, om in de nabijheid van dat plaatsje een geschikt terrein voor het nieuwe kamp te zoeken, den weg tusschen Barkai en fort Bara te herstellen en vivres, munitie, enz., voor de uit Tirah terugkeerende troepen in de kampplaats te verzamelen.

Alvorens Tirah te ontruimen vaardigde de Generaal LOCKHART de volgende proclamatie uit:

„Ik verlaat deze bergstreek, alleen omdat de sneeuw begint te vallen en ik geen lust heb mijne soldaten bloot te stellen aan de koude. Maar weet wel, dat ik uw land niet ontruim. Ik zal daar zeer zeker blijven tot mijne voorwaarden zijn aangenomen, en gedurende den winter zal ik u elders aanvallen. Want, wat uwe slechte raadgevers ook zeggen mogen: Afridi's, die Engelschen aanvallen, zijn als vliegen tegenover eenen leeuw. Als oud vriend van velen onder u geef ik ulieden den raad u te onderwerpen en zoo uwe vrouwen en kinderen in staat te stellen uit de koude bergen naar hunne woningen in de vlakke terug te keeren”.

Het antwoord van de Zakkakhels, de oproerigste der Afridi-stammen, luidde vrij sarcastisch: „Gij moogt gerust in onze zomerverblijven blijven, den geheelen lieven winter lang!” Geheel in overeenstemming met deze woorden waren hunne daden. Den terugtrekkende troepen werd geen rust gegund en meermalen maakten de brutale vliegen het den leeuw erg lastig.

De Generaal LOCKHART ontveinsde zich niet, dat tal van omstandigheden den veldtocht in deze bergachtige streek in hooge mate bemoeilijkten. Dit bleek wel uit eene toespraak tot twee der onder zijne bevelen staande Britsche regimenten. Onder meer zeide hij: „Wij moeten bedenken, dat wij hier wellicht de beste schermutselaars en schutters van nature der wereld tegenover ons hebben. En het land, dat zij bewonen, is het moeilijkste hetwelk wij kennen. Hunne kracht ligt hoofdzakelijk in hunne groote terreinkennis, hetgeen hen in staat stelt onze bewegingen te bespieden zonder zelf bespied te worden, en voordeel te trekken uit elken berg, uit eik ravijn. Onze kracht ligt in onze tucht, in ons vuur, dat wij beheerschen, in onze aansluiting, maar het is onze zwakheid, dat wij het terrein niet kennen. Daardoor geraken kleine troepjes van het gros gescheiden. Geschiedt dat, zoo is de les, die we ons behooren in te prenten, dat de afgedwaalden zooveel mogelijk het open veld houden moeten en zich nooit in kloven of engten begeven, waar zij met zulk eenen vijand een ongelijken strijd moeten aanbinden”.

Het weder, dat gedurende de krijgsverrichtingen in Tirah vrij gunstig was geweest, had de laatste dagen onmiskenbare blijken van verandering gegeven. Sneeuw- en hageljachten werkten even ongunstig op de beweging der troepen als op hunnen geest.

Daarbij kwam nog dat men eene streek doortrok, die nog nimmer door eene Britsche macht betreden was, terwijl de vijand meesterlijk partij trok van zijne goede bekendheid met het terrein en van de volslagen onbekendheid daarvan bij de Engelschen. Onophoudelijk bestookte de dikwijls dicht opdringende vijand de troepen. Meermalen moesten de manschappen tot de knieën de ijsskoude bergstroompjes doorwaden, om bij het vallen van den avond met doorweekte kleederen bij eene koude van 10° à 15° F. den nacht in een bivak door te brengen.

Onder deze weinig gunstige omstandigheden had de uittocht uit Tirah plaats. Den 7^{en} December ving de 4e Brigade den marsch van Bagh naar Dwatoi aan met een deel der divisioneële troepen der 2e Divisie en het hoofdkwartier daarvan. De opperbevelhebber en diens staf hadden zich bij de brigade aangesloten.

De marsch werd tot in de nabijheid van Dwatoi niet bemoeilijkt; hier werd echter de voorhoede beschoten van de hoogten ten Noorden der Rajgulrivier. De positie der Engelschen, in het vroeger vermelde defilé was vrij onaangenaam. De door de aanhoudende regens doorweekte bodem liet het gebruik der stukken niet toe en werkte hoogst belemmerend op het vervoer der voertuigen, die dikwijls in den weeken grond vastzogen en slechts met groote krachtsinspanning gelicht konden worden. Last not least had de vijand hier en daar coupures in den weg gemaakt, zoodat de trein en de stukken slechts zeer langzaam vooruit kwamen. Van de hoogten zagen de Afridi's dat gesukkel met ware voldoening aan en handig maakten zij van den benarden toestand gebruik om dien nog ellendiger te maken.

Den 8^{en} December volgde de 3^e Brigade de 4^e naar Dwatoi en ondervond op haren marsch, althans wat aangaat den weg, nog grootere moeilijkheden dan de 4^e Brigade te overwinnen had gehad, omdat het dien dag zonder ophouden regende. De achterhoede dier brigade kwam dan ook eerst in den ochtend van den 9^{en} te Dwatoi aan.

Den 8^{en} December maakte Generaal LOCKHART, vergezeld van Generaal WESTMACOTT, van uit Dwatoi met 1000 geweren en eene bergbatterij een tocht naar de Rajgulvallei, waarin een groot aantal dorpen vernield en veel graan in beslag genomen werd.

De vijand had noch bij den opmarsch noch bij den terugtocht, noemenswaardigen tegenstand geboden, zoodat de colonne slechts een verlies van 3 gewonden had gekregen.

Den 10^{en} December werd de marsch hervat. De 4^e Brigade, die de voorhoede uitmaakte, betrok in den avond van dien dag een bivak in de nabijheid van Sandana, de 3^e Brigade, die in de achterhoede gemarcheerd had, bivakkeerde 3 mijlen ten Westen van Sandana. De marsch was niet in 't minst bemoeilijkt geworden. De Kamar- en de Sipakhels, door wier gebied men getrokken was, hadden zich van het plegen van vijandelikheden onthouden in de hoop dat de verdedigingswerken hunner dorpen niet gemoeid zouden worden.

Den volgenden dag ging de tocht door het gebied der Zakkakhels. De Generaal LOCKHART, die terecht op hevigen tegenstand bedacht was, had de uren van afmarsch der beide brigades zoodanig geregeld, dat zij tijdig konden vereenigd zijn. De trein en de ambulance namen plaats tusschen de beide brigades, waarvan de 4^e wederom aan het hoofd marcheerde, terwijl de 3^e voor eene sterke achterhoede zorgde.

Hoewel de 3^e (achterste) Brigade anderhalf uur eerder was afgemarcheerd dan de 4^e, had de vereeniging der beide brigades niet zoo tijdig plaats als in de bedoeling van den opperbevelhebber gelegen had.

Die vertraging was het gevolg van den slechten toestand van het terrein, dat door den sedert den vorigen avond gevallen regen geheel doorweekt was, terwijl bovendien het verlaten der bivaks door den zeer actieven vijand buitengewoon bemoeilijkt was geworden. Evenwel, zoolang het dag was leden de Engelschen slechts weinig verliezen, omdat de vijand steeds een behoorlijken afstand bleef bewaren.

Naarmate echter het meer tegen den avond liep, nam het aantal vijanden toe en daarmee ook zijn overmoed. Vooral de achterhoede kreeg het toen de duisternis inviel bijzonder te kwaad, hetgeen gevaarlijk dreigde te worden toen de munitievoorraad uitgeput raakte.

De Majoor DOWNMAN besloot onder deze ongunstige omstandigheden met een deel der achterhoede eenige dorpen in zijne nabijheid te bezetten om daarin den nacht door te brengen.

De hoofdmacht betrok dien avond een bivak op $2\frac{1}{2}$ mijl afstand van Majoor DOWNMAN, in de nabijheid van het dorp Sherkhel.

Den volgenden ochtend werd eene macht van twee bataljons en eene bergbatterij onder Generaal KEMPSTER uitgezonden om Majoor DOWNMAN, die in den nacht door den vijand was aangevallen, te ontzetten. Dit werd zonder verliezen naar wensch uitgevoerd. Omstreeks 11 uur in den ochtend kwamen Generaal KEMPSTER en Majoor DOWNMAN in het kamp te Sherkhel aan.

Ten einde de troepen in de gelegenheid te stellen de doorweekte kleederen te drogen werd dien dag niet verder gemarcheerd.

Den 13^{en} werd de marsch hervat. De 3^e Brigade, die tot dusverre in de achterhoede had gemarcheerd, werd nu aan het hoofd geplaatst. De Bararivier werd gevolgd tot Galikhel, waarna men over de heuvels meer noordelijk trok tot Shinkamar, alwaar de voorhoede een bivak betrok.

De achterste brigade bivakkeerde op $2\frac{1}{2}$ mijl afstand van de voorste. Zij was gedurende haren marsch onophoudelijk bestookt geworden. Tegen den avond drong de vijand sterk op en moest hij herhaalde malen met de bajonet worden teruggeworpen. De verliezen der brigade waren dan ook vrij groot, doch ook den vijand was een gevoelig verlies toegebracht, hetgeen hem evenwel niet belette om gedurende den nacht zijn aanvallen te herhalen, die evenwel telkens krachtig werden afgeslagen.

Te Shinkamar, was Generaal HAMMOND met zijne Peshawar-colonne denzelfden dag aangekomen van Swaikot.

De door deze colonne medegevoerde transportmiddelen werden aan de voorhoede overgegeven en bewezen verder groote diensten bij het vervoeren der zieken en gewonden naar het in de nabijheid van Swaikot te betrekken kamp.

De volgenden dag rukte de 2^e Divisie verder oostwaarts en bereikte zij in den loop van den dag het op $\frac{3}{4}$ mijl van Swaikot gelegen Mamanai, waar zij voorloopig zou kampeeren.

Ook dien dag was de achterhoede onder WESTMACOTT voortdurend in

gevecht gewikkeld geweest. Den vijand, die de troepen op den voet gevolgd was, was daarbij een gevoelig verlies toegebracht.

Uit het voorgaande kan blijken, dat Generaal LOCKHART de ontruiming van Tirah met den noodigen spoed had uitgevoerd. Wel is waar werden gedurende den terugtocht de dorpen die men langs trok verwoest, maar volledig mocht men de tuchtiging der betrokken stammen niet noemen.

De steeds ongunstiger wordende weersgesteldheid en de beperkte munitie- en vivresvoorraad hadden den Generaal LOCKHART gedwongen van eene meer afdoende tuchtiging af te zien.

De vijand had in den tocht der 2^e Divisie van Bagh naar Mamanai niets anders gezien dan een gedwongen terugtocht en zeker was de spoed waarmede men gemarcheerd had weinig geschikt om hem van het tegendeel te overtuigen. Had de opperbevelhebber de tuchtiging uitgestrekt ook tot verder van de marschrichting gelegen streken, dan zou hij wel is waar eenige dagen langer onder weg zijn gebleven, — de vivresvoorraad liet dit toe —, maar tevens ook den vijand ontzag hebben ingeboezemd. Bovendien bestond er, met de gedurende de expeditie opgedane ervaring voor oogen, reden toe aan te nemen dat de tocht juist door een meer actief optreden der Engelschen minder verliezen zou gekost hebben. Men denke slechts aan de eerste dagen van den terugtocht. Den 9^{en} maakte Generaal LOCKHART met geringe macht een tocht naar de Rajgulvallei, ondervond daarbij slechts geringen tegenstand en werd den volgenden dag, toen de geheele divisie den terugmarsch voortzette, slechts matig lastig gevallen.

Nu echter de Generaal LOCKHART zoo snel mogelijk was afgetrokken, had hij daardoor voedsel gegeven aan den overmoed des vijands, die niet nagelaten had den terugtocht waar mogelijk te bemoeilijken. De verliezen der 2e Divisie van den 7^{en} December af — het verlaten van het kamp te Bagh — tot bij aankomst te Mamanai op den 14^{en} d.a.v. waren dan ook belangrijk. Aan dooden telde men 33 man, waaronder één officier, en aan gewonden 133, waaronder 6 officieren.

Den 17^{en} vertrok de 3e Brigade uit het kamp te Mamanai naar fort Bara, terwijl de 4e Brigade met het hoofdkwartier in eerstgenoemde plaats achterbleef.

Zien we thans op welke wijze de 1e Divisie het Tirahgebied ontruimde.

De Generaal SYMONS, commandant dier divisie, brak den 8^{en} December uit het kamp in de Masturavallei op en rukte in twee colonnes naar het 10 mijlen oostelijk gelegen dorp Haidarkhel, alwaar een bivak betrokken werd. Men houde echter in het oog, dat de 1^e Divisie niet in haar geheel in de Masturavallei gelegerd was, aangezien de 2^e Brigade met de 2^e Divisie in het kamp te Bagh verblijf had gehouden.

De troepen, waarover Generaal SYMONS dus beschikte, behoorden tot de 1^e Brigade — met uitzondering van de 2^e Derajat bergbatterij, die bij de 2^e Brigade was ingedeeld — en voor de rest tot de divisioneele troepen.

De 2^e Brigade verliet eveneens op den 8^{en} December het kamp te Bagh en begaf zich over den Arhangapas naar het inmiddels door de 1^e Brigade verlaten kamp in Mastura.

Den 9^{en} trok de 1^e Brigade in twee colónnes, die respectievelijk onder de bevelen stonden van de Generaals HART en SYMONS, verder oostelijk.

De eerste colonne nam haar weg over den bergrug, die de Masturavallei van de Waranvallei scheidt, door den Khakannipas en vervolgens naar het punt waar de beide valleien samenloopen.

De tweede colonne volgde de Masturarivier tot aan laatstgenoemd punt.

Het doel met deze beweging beoogd, het tuchtigen van de dorpen der Akakhels in de Waranvallei, werd volkomen bereikt.

In den avond van dien dag bereikte de 2^e Brigade Haidarkhel, het punt, dat 's ochtends door de 1^e Brigade was verlaten.

Den volgenden dag rukte de 1^e Brigade op naar Barandkhel, terwijl de achterste brigade de voorste, met behoud van den bestaanden onderlingen afstand, volgde.

Den 11^{en} December werd de marsch niet voortgezet met 't oog op den zwaren regen. Men bleef echter niet werkeloos, doch maakte eene verkenning naar den Sapripas, die denzelfden dag door de genietroepen in bruikbaren staat gebracht werd, zoodat den volgenden dag de 1^e Brigade over dien pas kon trekken, den 13^{en} gevolgd door de 2^e Brigade.

Den 14^{en} kwam de 1ste, den 15^{en} de 2de Brigade te Mamanai aan, om vervolgens den 17^{en} nabij fort Bara met elkaar vereenigd te worden.

De verliezen der 1^e Divisie, bij het ontruimen van het vijandelijke gebied bekomen, waren uiterst gering; in het tijdsverloop van 10 dagen had men slechts 6 gewonden gekregen. De Generaal SYMONS had dan ook, zooals gebleken is, den vijand de tanden laten zien en hem nu en dan met een bezoek vereerd. Daardoor was den vijand ontzag ingeboezemd en het hem duidelijk geworden, dat, al konden de omstandigheden een verlaten van Tirah noodig gemaakt hebben, zwakte of vrees in geen geval daartoe gedwongen hadden.

De geheele 1^e Divisie, zoomede de Peshawar-colonne, werden den 19^{en} op Jamrud gedirigeerd ten einde daar tot den 22^{en} eene welverdiende rust te genieten.

Een viertal Britsche bataljons werd na terugkomst uit Tirah onverwijd door andere troepen vervangen. Deze korpsen waren zoowel door ziekte als door verliezen sterk gedund en konden voor de nog te wachten staande operaties — tegen den Khyberpas — niet gebruikt worden. Dit is de reden, die Generaal LOCKHART in zijn rapport opgaf. Volgens eenige dagbladcorrespondenten zou de minder flinke houding in verschillende gevechten hunne verwijdering van het oorlogsterrein noodzakelijk hebben gemaakt. Zeker is het evenwel, dat het 1^e Bataljon Northamptonshire, dat mede tot bedoeld viertal behoorde, zich immer goed van zijne taak gekwetend had en dat althans aan dit korps die smet niet mag worden aangewreven.

OPERATIES IN DEN KHYBERPAS.

Het doel met deze operaties beoogd was het heropenen van den weg, de herstelling van de versterkingen in dien pas en het vernielen van de versterking der Zakkakhels daarin. Men zou bovendien het gebied der Zakkakhels en der Malikdinkhels — de Bazarvallei — binnenrukken om de daarin gelegen dorpen dier stammen te vernielen.

Den 23^{en} trok de Peshawar-colonne den Khyberpas in en hernam zonder tegenstand te ontmoeten de posten Ali Mesjid en Maude. De eerste dezer posten werd bezet door het 45^e Sikhs en bewapend met 2 bergstukken van de 3^e batterij Royal Art^{ie}, terwijl fort Maude door een detachement Khyber-Rifles werd bezet.

Den 24^{en} December rukte de 1^e Divisie, op hare rechterflank gedekt door de Peshawar-colonne, naar Lala-China op — $\frac{3}{4}$ mijl ten Zuiden van Ali Mesjid — alwaar Generaal LOCKHART, vergezeld van Generaal HAVELOCK ALLAN, zich in den loop van den dag aansloot. Beide heeren hadden zich met eene dekking van 2 eskadrons dragonders 's morgens van uit Jamrud daarheen begeven.

De 1e Divisie bivakkeerde den nacht van 24 op 25 December te Lala-China en werd gedurende dien nacht een weinig beschoten; men kreeg één gewonde.

Den volgenden ochtend rukte de 1e Divisie in twee colonnes de Bazarvallei in. De linkercolonne, onder Generaal GASELEE bestond uit de 2e Brigade, waarbij waren ingedeeld de Gurhka Scouts, de 3e compagnie Bombay Sappeurs en Mineurs en 2 bergbatterijen, t.w. de 1e Royal Art^{ie} en de 2^e Derajat. Deze colonne, waarbij Generaal LOCKHART zich gevoegd had, bereikte zonder tegenstand te ontmoeten het dorp Chora. De weg van Lala-China naar Chora was vrij goed gebleken en kon met weinig moeite voor den trein bruikbaar gemaakt worden.

De rechtercolonne, onder Generaal HART, vergezeld van den divisiecommandant, Generaal SYMONS, bestond uit de 1^e Brigade, waarbij waren ingedeeld de 1^e Kohat bergbatterij, de 1^e Compagnie Bengaalsche Sappeurs en Mineurs en de 21^e idem Madras Pioniers; zij trok van Lala-China naar Karamna. De weg was echter zeer slecht en dientengevolge bereikte slechts een deel der brigade Karamna, de rest kwam slechts tot Alachi en bracht daar den nacht door. Men had slechts geringen tegenstand ondervonden.

In den namiddag verkende SYMONS de Bori Kandao van uit Karamna en vond den weg zeer moeilijk.

Den 26^{en} marcheerde de linkercolonne naar China, het voornaamste dorp der Zakkakhels in de Bazarvallei en bivakkeerde daar. Hoewel de vijand niet sterk was, bestookte hij de voorhoede, waardoor deze een verlies kreeg van één doode en drie gewonden.

Denzelfden dag bezette de rechtercolonne Burg. Op den marsch van Karamna naar Burg, die tengevolge van den slechten weg zeer langzaam vorderde, ontmoette men tegenstand waardoor een verlies werd geleden van één doode en 5 gewonden.

De Peshawar-colonne trok, mede op den 26^{en}, naar Lundi Kotal. De commandant dier colonne, Generaal HAMMOND, maakte tevens een verkenning naar den Bori Kandao en bevond, dat de weg door den pas niet geschikt was voor transportdieren. Hij gaf daarvan kennis aan Generaal LOCKHART door middel van boodschappers; de heliograaf kon, door de bewolkte lucht niet toegepast worden. Het bericht kwam den opperbevelhebber in handen toen hij reeds eenige dagen van zijn tocht naar de Bazarvallei was teruggekeerd. Nadeelige gevolgen had dit echter niet, omdat SYMONS' bevinding omtrent den weg over den Bori Kandao reeds ter kennis van LOCKHART gekomen was.

Op grond van die bevinding besloot LOCKHART af te zien van zijn plan om zich met de 1e Brigade te vereenigen en met haar over den Bori Kandao naar Ali Mesjid terug te keeren. Hij trok nu den 27^{en} met de linkercolonne van China op Chora terug, op welken tocht de achterhoede voortdurend in gevecht gewikkeld was en een verlies bekwam van één doode en 6 gewonden. Den vijand werd een zwaar verlies toegebracht, o.a. sneuvelde een zijner aanvoerders MULLAH IDRIS.

Op den marsch van China naar Chora ontmoette LOCKHART de rechtercolonne onder SYMONS nabij het dorp Palosi. Generaal SYMONS ontving hier den last via Karamna naar Lala-China terug te keeren en onderweg de nog niet getuchtigde dorpen der Zakkakhels te vernielen.

Den 28^{en} verliet de linkercolonne Chora, dat vooraf vernield werd, en trok naar Lala-China; de vijand bood geen tegenstand. Hier verliet Generaal LOCKHART de colonne en vertrok hij met eene cavaleriedekking naar Jamrud.

De rechtercolonne werd op haren weg van Burg naar Lala-China door den vijand gevolgd, waardoor zij eenige verliezen leed.

De verliezen der 1e Divisie, gedurende de operaties in de Bazarvallei bekomen, bedroegen 11 gesneuvelden, w.o. één Britsch officier, en 48 gewonden, waaronder één Britsch officier.

Met dezen tocht eindigde de z.g. Tirah-expeditie. Alle deelen van het gebied der Afridi's en Orakzai's waren bezocht en de versterkte dorpen, die men had aangetroffen, vernield. Toch had de expeditie geen bevredigend resultaat opgeleverd en was het LOCKHART's meening, dat de campagne in de lente heropend zou moeten worden.

Zooals reeds met een enkel woord werd medegedeeld had de Generaal HENRY HAVELOCK ALLAN den opperbevelhebber op diens tocht naar de Bazarvallei vergezeld. Deze opperofficier was, als men geloof mag slaan aan wat de pers dienomtrent berichtte, naar het oorlogsterrein vertrokken om een onderzoek in te stellen naar aanleiding van de beschuldiging van tuchteloosheid tegen het Royal Irish Regiment. Deze verdienstelijke officier vond in den Khyberpas een treurigen dood. Te Lala-China verliet hij Generaal LOCKHART en vertrok hij onder behoorlijke dekking naar Lundi Kotal. Van daar vertrok hij den 30^{en} December naar

Jamrud, ongelukkig zijn geleide bij Ali Mesjid achterlatende, om alleen zijn tocht te vervolgen. Een ravijn inrijdende werd hij door eenige Afridi's opgemerkt en vermoord.

Omtrent het verdere verloop van de gebeurtenissen ten Westen van Peshawar kunnen we kort zijn. Het actieve gedeelte der krijgsverrichtingen was geëindigd, het resultaat kon beter geweest zijn, al moet, in spijt van vele pessimistische verslaggevers, erkend worden, dat de opstand, die zich aanvankelijk hoogst ernstig liet aanzien, tot engere grenzen was teruggebracht en eerlang ongetwijfeld geheel en al gedempt beoefde te worden.

Tot einde Januari viel er in het kamp te Mamanai weinig meldenswaardigs voor. De Peshawar-colonne, die zooals reeds werd medegedeeld, het tooneel harer werkzaamheid uitsluitend in den Khyberpas gevonden had, was in de laatste dagen van December tot Lundi Kotal doorgedrongen. De Zakkakhels hadden deze colonne onophoudelijk bestookt, waarom LOCKHART het noodig geoordeeld had de macht in den Khyberpas te versterken. Daartoe begaf zich de 1^e Brigade van Jamrud naar Ali Mesjid, terwijl het 45^e Sikhs van Ali Mesjid naar Lundi Kotal werd overgeplaatst. Bovendien kwam in de laatstgenoemde versterking nog het 2^e Bataljon van het 4^e Regiment Gurhka's in garnizoen.

LOCKHART'S troepen waren einde Januari als volgt gelegerd:

1^e Divisie.

1^e Brigade te Ali Mesjid.

2^e Brigade te Jamrud.

5^e Brigade (de vroegere Peshawar-colonne) te Lundi Kotal.

2^e Divisie.

3^e Brigade te Bara.

4^e Brigade te Mamanai.

Aan elke brigade was een deel der divisioneele troepen toegevoegd. Met deze indeeling beoogde LOCKHART:

1^e het bezetten van den Khyberpas;

2^e het beheerschen van de Bazarvallei;

3^e het bedreigen van de winterkwartieren der Afridi's in de beneden Bazarvallei;

4^e het vormen van een cordon ten einde het gebied der stammen af te sluiten van dat der Engelschen.

Het gevolg van dezen maatregel was, dat de Zakkakhels zich verspreidden; zij gaven den strijd echter niet op, maar bleven voortgaan transporten en fourageeringen te beschieten en de draadverbinding tusschen de verschillende posten te vernielen.

De Regeering besloot den Khyberpas weder voor den handel geopend te verklaren, mits de karavanen van een militair geleide gebruik maakten. Het is niet onwaarschijnlijk, dat de ontevredenheid van den Emir van Afghanistan over het lang gesloten blijven van den pas, waardoor

de Afghaansche handel zeer benadeeld werd, van invloed geweest is op bovenvermeld besluit der Indische Regeering.

De maand Januari eindigde met een wapenfeit, dat roemrijk voor de Afridi's mocht heeten. De 29e trokken vier colonnes, waarvan één uit Mamanai, uit om eene bende Afridi's, die in de Kajuravlake vee liet grazen, den terugtocht naar de Bazarvallei af te snijden. De vierde colonne, die daartoe uit het Zuiden oprukte, werd door de Afridi's overvallen. Het schijnt, dat men zich weder schuldig had gemaakt aan de bijna traditioneele fout. De Luitenant-Kolonel SEPPINGS was 's morgens uitgerukt met het 2^e Bataljon van het Yorkshire-Regiment, 4 compagnieën van het 36^e Sikhs en 2 bergstukken. Shinkawar-Kotal werd omstreeks half elf bereikt en van daaruit maakte de Luitenant-Kolonel HAUGHTON met zijne Sikhs eene verkenning naar een ravijn. Plotseling werd eene beheerschende hoogte door de Zakkakhels bezet en het vuur op HAUGHTON's troepen geopend. Met groote verliezen slaagde men er eindelijk in die hoogte te hernemen.

Omstreeks twaaf uur ving de terugmarsch naar Mamanai aan. De vijand drong voortdurend op en eerst nadat Generaal WESTMACOTT met 2 bergstukken en 400 man te hulp was gesnel, kon men den vijand terugdrijven. Hoewel de Afridi's ernstige verliezen hadden geleden, mochten zij zich in het succes van den dag verheugen. Het verlies der Engelschen was zeer belangrijk; gesneuveld waren 5 Engelsche officieren en 17 minderen; gewond: 2 Engelsche officieren en 31 minderen.

Bovendien werden 12 minderen vermist. Het échec der Engelschen dien dag geleden was ontegenzeggelijk groot, als men in aanmerking neemt, dat circa dertig geweren in 's vijands handen vielen en dat de Engelschen zelfs hun dooden moesten achterlaten. De nederlaag der Engelschen was wel verdiend en eene goede straf voor hunne trouweloosheid, want ondanks de reeds met de Afridi's geopende onderhandelingen, had de tocht van Luitenant-Kolonel SEPPINGS ten doel de Afridi's op de vlakte van Kajurai in te sluiten.

Den 31^{en} trok Generaal WESTMACOTT met 2000 geweren van de 3^e en 4^e Brigade en eene bergbatterij naar het tooneel van den strijd op den 28^{en}, om de dooden, die men toen had moeten achterlaten, te begraven. Men ondervond daarbij geen tegenstand, doch toen de terugtocht begon volgde de vijand weder de troepen, waardoor men 7 gewonden kreeg, w.o. 2 officieren.

Denzelfden dag slaagde een eskadron cavalerie er in op de Kajuravlake 135 kameelen van den vijand te bemachtigen.

Was er vóór het débacle op de Kajuravlake nog hoop, dat er stammen zich zouden onderwerpen, na de nederlaag gaf men die op en waren de autoriteiten er van overtuigd, dat eene tweede expeditie noodig zou zijn.

De tijd heeft 't anders geleerd en het voorjaar bracht niet een nieuwen veldtocht maar algemeen rust. Die verandering ten gunste van den vrede was het gevolg van eene bedreiging met eene nieuwe tuch-

tinging, waaraan dan ook reeds een begin van uitvoering was gegeven door Generaal HAMILTON (die Generaal KEMPSTER in het bevel over de 3e Brigade vervangen had), die met eene macht van 5 bataljons, een batterij en een afdéeling genietroepen op den 12^{en} Februari van Mamanai naar Barkai getrokken was.

De bedreiging werkte uit, dat de 765 geëischte geweren op een gering aantal na ingeleverd werden en dat eene boete van 46,900 roepijen werd betaald.

Alleen de Zakkakhels toonden zich 't langst van den vrede afkeerig en bezorgden den Engelschen op den 11^{en} Maart een paar gewonden. Doch ook zij waren kort daarop den strijd moede, zoodat toen LOCKHART Indië verliet om naar 't moederland terug te keeren, hij de Britsche Regeering de mededeeling kon doen, dat aan de Afghaansche grens de rust volmaakt hersteld was.

Het rapport van den Generaal LOCKHART sloot men de volgende opmerkingen. De Gurhka's hadden zich uitstekende bergsoldaten getoond en bleken meer dan de andere troepen, tegen de listen der bergstammen opgewassen.

De Imperial Service Troops hadden zeer goed voldaan en een gelijk aandeel in den strijd genomen als de regeeringstroepen. De bergartillerie en de genietroepen hadden eveneens uitstekend voldaan.

1084 □ mijlen van het tot vóór de expeditie onbekende gebied waren opgenomen en in kaart gebracht.

Eindelijk sprak hij in zijn rapport de hoop uit, dat de Afridi's van vijanden, warme vrienden van het gouvernement mochten worden, opdat zij eens de gelederen der Indische troepen zouden mogen versterken, hetgeen het leger ten voordeel zou strekken.

Bij de behandeling van de Malakand-expeditie werd reeds medege- deeld, dat de beide brigades van BINDON BLOOD tegen het einde der maand in de Swatvallei waren teruggekeerd en zich daar zouden blijven ophouden totdat aan de voorwaarden, der oproerige bevolking gesteld, voldaan zou zijn.

De berichten omtrent de vorderingen van de onderhandelingen luiden aanvankelijk gunstig, maar weinige weken na het ontruimen van het gebied ten Oosten van den weg naar Chitral bleek het, dat men in 't belang van die onderhandelingen nogmaals de streek zou moeten bezoeken.

De Utmankhels van de Cis Swat hadden weder teekenen van onrust gegeven, waarom besloten werd hun gebied met twee colonnes binnen te trekken en te tuchtigen. Die colonnes, die we achtereenvolgens op haren tocht zullen volgen, stonden onder de bevelen van Kolonel REID en van Luitenant-Kolonel MONTANARO. De eerste zou het schuldige gebied in oostelijke richting binnenrukken, de tweede in westelijke.

De colonne REID was als volgt samengesteld:

1e Bataljon van het East-Kent Regiment;

één eskadron van het 10e Regiment Bengal Lancers;

8e (Bengal) bergbatterij;
 het 21e Punjab Inf^{ie}.;
 het 35e Sikhs;
 de 5e compagnie (Madras) Sappeurs en Mineurs;
 4 secties hospitaalpersoneel.

Deze colonne werd den 22^{en} November te Osman Khel Garhi in de nabijheid van Dargai, dat ongeveer 10 mijlen noordelijk van Jalala ligt, verzameld; zij was voor den tijd van eene week van vivres voorzien en voerde zoo weinig mogelijk bagage mede.

Het doel was de Agra's, Upper-Totai's en Khanauri's, allen behorende tot de Utmankhels te dwingen tot het aannemen van de voorwaarden, waaraan zij zich, als boete voor hunne medeplichtigheid aan den aanval op Malakand in Juli en Augustus, hadden te onderwerpen. De eischen der Regeering luiden:

- 1^e. Uitlevering van 300 geweren en alle achterladers;
- 2e. Volledige onderwerping aan den politieken agent;
- 3e. Verstrekking van leeftocht aan de colonne;
- 4e. Toelaten dat de streek werd opgenomen;
- 5e. Hulp verleen en bij het aanleggen van wegen.

Het doel werd volkomen bereikt, zonder dat tegenstand werd ontmoet. Wel merkte men eens eene 200 à 400 man sterke bende met standaards op, maar de afstand waarop deze zich bevond was groot en zij scheen blijkbaar zich te bepalen tot het waarnemen van de colonne.

Den 1^{en} December werd de colonne, die toen nabij Kot bivakkeerde, opnieuw van vivres voorzien, omdat een eenigszins langer verblijf dan waarop aanvankelijk gerekend was, noodig bleek.

Den 5^{en} December keerde de colonne, nadat aan alle voorwaarden voldaan en het gebied in kaart gebracht was, naar het uitgangspunt terug.

De tweede colonne, onder Luitenant-Kolonel MONTANARO, vertrok den 24^{en} naar Abazai; zij bestond slechts uit het 16^e Bengal Inf^{ie}. en eene sectie hospitaalpersoneel. De machtsvertoonning alleen was voldoende om de schuldige dorpen tot inkeer te brengen. Den 2^{en} December kwamen de geweren, die in het bezit der dorpsbewoners waren, in. De politieke agent stelde zich met de ingeleverde wapenen tevreden, nadat hij zich overtuigd had, dat de bevolking inderdaad niet meer wapenen bezat en dat zij onmogelijk kon voldoen aan de gestelde eischen.

Den 5^{en} December verliet MONTANARO fort Abazai en keerde hij met zijne colonne naar Dargai terug.

De Bunerwals hadden de onderhandelingen steeds slepende weten te houden. Van hen werd geëischt, dat zij eene boete zouden betalen van 11.000 roepjen en dat zij 600 geweren zouden inleveren. Eindelijk wilde Generaal BINDON BLOOD een eind maken aan het getalm en besloot hij gewapenderhand de onderwerping van de krijgszuchtige Bunerwals af te dwingen.

Den 5^{en} Januari werd daartoe door twee brigades, onder de generaals MEIKLEJOHN en JEFFREYS het gebied der Bunerwals, die naar men vernam waarschijnlijk door de Chamlawals zouden gesteund worden en hevigen tegenstand dachten te bieden, binnengerukt van uit Rustam en Katlang.

Den 7^{en} Januari maakte Generaal BINDON BLOOD zich na een scherp gevecht meester van den Shangaopas, die door den vijand energiek verdedigd werd. Hij had den scherpen bergrug, waarover de pas loopt, met sangars versterkt en er een dertigtal standaards op geplant.

De artillerie opende 's morgens het vuur op 's vijands stellingen en onder bescherming van dat vuur rukten de regimenten ten aanval op. Het 20^e Punjab tastte 's vijands rechtervleugel, het Royal West Kent diens linkervleugel aan. De frontaanval op het centrum der vijandelijke stelling werd gedaan door de Hooglanders en het 21^e Punjab. De vijand, reeds geschokt door het geschutvuur, wachtte den bajonetaanval niet af en gaf zijne positie prijs, na haar ruim vier uur flink verdedigd te hebben.

De troepen, die zich onmiddellijk in de verlaten stelling nestelden, vervolgden den aftrekkenden vijand met hun vuur. Het verlies der Engelschen was onbeduidend, dat der Bunerwals vrij groot, men noemde 50 dooden en gewonden.

Met de vermeestering van den pas was de tegenstand gebroken en werd de tocht in oostelijke richting voortgezet zonder dat de vijand zich daartegen ernstig verzette.

Den 17^{en} bereikte de Brigade JEFFREYS den Umbelapas en trok daarover marcheerende de Chamlavallei binnen, gevolgd door de Brigade MEIKLEJOHN.

De stammen, die den strijd na 't gevecht om den Shangaopas moede waren geworden, brachten de van hen geëischte boete en geweren in, zoodat Generaal BINDON BLOOD den 20^{en} Januari last kon geven tot den terugtocht.

Hiermede was het laatste bedrijf van den krijg in het stroomgebied der Swatrivier afgespeeld. Evenals de Tirah-expeditie werd ook BINDON BLOOD's macht ontbonden.

Ten einde nieuwe onlusten in het Swatgebied dadelijk den kop te kunnen indrukken, bleef Generaal MEIKLEJOHN die vallei bezet houden met een Engelsch regiment, drie inlandsche regimenten, een bergbatterij en drie eskadrons cavalerie.

Sluiten we de beschrijving van de expeditie tegen de Pathans met eenige opmerkingen van politieken aard naar aanleiding van desbetreffende mededeelingen van de pers.

In de eerste plaats dan de richting, die de Britsche Regeering ten aanzien van de grensaangelegenheden in het vervolg dacht te volgen.

De Minister BALFOUR gaf te dien aanzien te kennen, dat men geen inmenging in de inwendige aangelegenheden der stammen beoogde,

noch hunne onafhankelijkheid zou aantasten, maar dat men zich slechts voorstelde:

1^e. De Engelsche onderdanen te beschermen tegen de roofzucht der stammen.

2^e. De stammen te onttrekken aan uitwendige en vreemde invloeden.

3^e. Wegen aan te leggen om, zoo noodig, eene militaire macht in de gelegenheid te stellen snel die punten te bereiken, waar hare tegenwoordigheid geëischt zou zijn.

Verder lag het niet in de bedoeling der Britsche Regeering om de Indische met hare geldmiddelen te steunen. De kosten der expeditie zouden meevallen en de financiëele vooruitzichten van Indië waren in den laatsten tijd belangrijk verbeterd, zoodat een beroep op de Britsche schatkist niet noodig zou zijn.

Meldenswaardig zijn de woorden, waarvan de Minister zich bediende. Hij zeide: „Veronderstel, dat wij gereed zouden staan Indië te geven al wat het uit onze geldmiddelen wilde hebben, afgezien van buitengewone omstandigheden, is het dan niet duidelijk, dat men het daar niet nauw zou nemen hoeveel men uitgaf, dat er voor de Indische Regeering een groote prikkel zou wezen voor onnoodige grensoorlogen?”

Men herinnere zich nu, dat het Ministerie, waarin Sir HICKS BEACH kanselier van de schatkist is, dadelijk nadat het aan het roer kwam, besloten had in Chitral te blijven, daarbij ongetwijfeld niet blind voor de botsingen met de grensstammen als gevolg daarvan; hoe zal men dan de redeneering bestempelen van dezen Minister, die de Engelsche schatkist voor het zwaar belaste Indië gesloten houdt, omdat Indië anders zelf te veel op de grens aan het oorlogvoeren zou gaan? —

Ook over het leger in het algemeen en over de troepen, die aan de Tirah-expeditie deelnamen in het bijzonder, kwamen in eenige vakbladen en couranten artikelen voor, die het lezen wel waard zijn. Die artikelen luiden in den regel verre van gunstig en wezen, onbewimpeld de wonde plekken aan in legerinrichting, -aanvoering, en -verzorging.

Mag men geloof slaan aan wat door op het oorlogsterrein aanwezige correspondenten aan hunne bladen werd bericht, dan was het gedrag der Britsche troepen meermalen weinig bevredigend, zelfs laakbaar te noemen.

Hoewel het verkeerd zou zijn de correspondenten onvoorwaardelijk te gelooven, zoo bestaat er op grond van het doel der zending van Sir HAVELOCK ALLAN veel reden om aan te nemen, dat hunne berichten in hoofdzaak waarheid bevatten.

Zoo werd o. a. gemeld, dat het 2^e Bataljon van het Royal Irish Regiment van Samana naar Rawal Pindi werd gezonden, omdat het op een hachelijk oogenblik geweigerd had te gehoorzamen. De commandant van dat regiment had de beschuldiging tegengesproken en beweerd, dat de manschappen zoodanig door malaria hadden geleden, dat eene evacuatie van het oorlogsterrein noodzakelijk was geworden. Uit het geneeskundig onderzoek bleek, dat hoogstens 15% der manschappen

voor den velddienst ongeschikt mocht worden geacht, zoodat de be-
wering van den korpschef weinig grond van waarheid bezat en men
wel degelijk te doen had met simulanten. De opperbevelhebber hand-
haafde dan ook 't eens genomen besluit en wenschte het korps niet langer
onder zijne bevelen te krijgen.

Even algemeen als in verschillende persorganen de klacht was over
de tuchteloosheid in een deel der Engelsche regimenten, was de lof
over het kloeke gedrag der Sikhs en der Gurhka's; de Sepoys
hadden den ouden roem gehandhaafd.

Van de Engelsche korpsen werden bijna ongelooflijke staaltjes van
insubordinatie bericht. Niet alleen werd het meevoeren van gewonde
kameraden meermalen uit vrees voor eigen lijfsbehoud nagelaten, maar
soms zelfs den gewonden de tenten ontnomen om ze zelf in gebruik
te nemen.

De treurige houding van de bedoelde korpsen wordt geweten aan
het feit, dat vele soldaten te kort in dienst waren om van de nood-
zakelijkheid van goede tucht in de gelederen doordrongen te kunnen
zijn. Velen waren bovendien te kort in Indië om van hen te kunnen
verwachten, dat zij voldoende gehard zouden zijn tegen klimaatsinvloeden,
en weerstand zouden kunnen bieden aan de vermoeienissen en ont-
beringen, die onvermijdelijk aan het krijgvoeren verbonden zijn.

Daarbij kwam nog dat men soldaten in de gelederen telde, die nauwe-
lijks de kinderschoenen ontwassen waren en die, hoe gewillig en flink ook,
zeker niet geschikt waren om in dat moeielijke bergterrein op te trek-
ken tegen een vijand, die, behalve zijne vertrouwdheid met de streek,
zich kenmerkte door aangeboren militaire eigenschappen.

En, last not least, het leger was verslapt door geheime ziekte.

Tegenover voorbeelden van tuchteloosheid en wat daaruit voortvloeit,
mag men wijzen op daden van moed en zelfopoffering, en het zou
onbillijk zijn als men, allen over één kam scherende, wilde beweren,
dat de Britsche soldaten zich in den veldtocht door lafhartigheid ge-
kenmerkt hebben.

Maar, dikwijls mocht moed niet goed maken wat door slechte aan-
voering, vooral, of liever uitsluitend, door hooger geplaatste leiders bij
den aanvang reeds bedorven was.

Uit het dagboek van wijlen HAVELOCK ALLAN is gebleken, dat deze
tot de overtuiging was gekomen, dat het velen der hoofdofficieren aan
bekwaamheid ontbrak. De verwijdering uit het leger van velen hunner
bij het einde der expeditie wijst er wel op, dat het legerbestuur zijne
zienswijze deelde. Volgens dezen officier, die als kundig en stoutmoedig
bekend stond, was de staf niet voor zijn taak berekend.

De legerverzorging voldeed mede niet aan de eischen, die gesteld
konden worden, en, even oordeelkundig als de intendance hare taak
bij vorige kleine expedities had uitgevoerd, even onbeholpen heeft zij
zich betoond waar het de verzorging gold van eene zoo groote macht
als tegen de Afridi's en Orakzai's in het veld werd gezonden. Als be-

wijs daarvan mag wel strekken, dat Generaal LOCKHART reeds op zijn tocht naar Maidan te kampen had met gebrek aan vivres.

De aanvoering, we zagen het meermalen, was van dien aard, dat verliezen werden geleden, die bij een meer beleidvol optreden bespaard hadden kunnen blijven.

HAVELOCK ALLAN noemde den terugtocht uit Tirah eene nederlaag en waarlijk de wijze, waarop hij werd uitgevoerd, moest op de bergstammen wel den indruk maken, dat ook andere oorzaken dan de slechte weersgesteldheid daartoe gedwongen hadden.

Eene algeheele reorganisatie van het leger achtte HAVELOCK ALLAN dringend noodig en zijne meening was, dat, indien eene nieuwe expeditie in het voorjaar nog noodig mocht blijken, daartoe niet eerder mocht worden overgegaan voor en aler die reorganisatie tot stand was gekomen.

In Engeland waren in den laatsten tijd stemmen opgegaan, die luide op reorganisatie aandrongen.

Het leger moest, meende men, tevens versterkt worden, want van eene krijgsmacht van 220 000 man, toch al niet groot voor eene zoo uitgestrekte kolonie, had de opstand 60.000 man naar een ver verwijderd oord getrokken; met zorg vrpeg men zich af wat er gedaan moest worden, indien Engeland eens in oorlog werd gewikkeld met een der mogendheden. Op de vloot alleen zou dan alles moeten aankomen en, hoe sterk deze ook zijn moge, de verschillende deelen van het Britsche rijk maken door de verspreide ligging de taak der marine zoo veel omvattend, dat zij een krachtig leger nimmer als steun zoude kunnen ontberen. Om daarover te kunnen beschikken is in de eerste plaats noodig, dat de voordeelen aan vrijwillige dienstneming verbonden aanlokkelijk worden gemaakt, hetgeen bereikt zou kunnen worden door het toekennen van een hooger handgeld.

Maar velen willen meer en spreken de hoop uit, dat eerlang de conscriptie zal worden ingevoerd; inderdaad heeft 't er veel van, dat van hoogerhand het Engelsche volk geleidelijk op de mogelijkheid van die invoering wordt voorbereid.

E. S. DE KLERCK.

De Militaire Inundatiewet.

Bij art. 152, 2de lid, der Grondwet, wordt bepaald, dat het gebruik van eigendom tot het voorbereiden en het stellen van militaire inundatiën, wanneer dit wegens oorlog of oorlogsgevaar wordt gevorderd, bij de wet wordt geregeld.

Ter uitvoering van evenvermelde bepaling strekt de *wet van den 15^{den} April 1896 (St.bl. n°. 71), houdende bepalingen ter uitvoering van art. 152, 2de lid, der Grondwet.*

Bij de wet wordt uitgegaan van de navolgende drie beginselen:

1°. dat, in de hier bedoelde gevallen, de Staat *zoo spoedig mogelijk* behoort te kunnen beschikken over de eigendommen, welke tot het voorbereiden of het stellen van militaire inundatiën in gebruik moeten worden genomen;

2°. dat de tijd, gedurende welken de eigendommen aan de vrije beschikking der eigenaren of andere belanghebbenden worden onttrokken, zooveel mogelijk beperkt is; en

3°. dat de schade, door het gebruik veroorzaakt, door den Staat aan de belanghebbenden *volledig wordt vergoed.*

De wet opent met een artikel, dat daarin eigenlijk niet thuis behoort.

Artikel 1 der wet schrijft voor, dat *wanneer in geval van oorlog of oorlogsgevaar, militaire inundatiën moeten worden voorbereid of gesteld, zulks niet dan op last of krachtens machtiging van den Minister van Oorlog kan geschieden.*

Dat voorschrift valt strikt genomen buiten het kader der wet ter uitvoering van art 152, 2de lid, der Grondwet, volgens welke moet worden geregeld het gebruik van eigendom, tot het voorbereiden en het stellen van militaire inundatiën gevorderd.

De uitvoeringswet behoeft dus niet te regelen *door wie, wanneer en hoe* de militaire inundatiën kunnen of moeten worden voorbereid of gesteld.

Niettemin is de bepaling van art. 1 in de wet opgenomen, doch alleen om hen, die bij de toepassing van art. 2 betrokken zijn, te waarborgen, dat tot den daarin vervatten, voor hen ontegenzeggelijk zeer bezwarenden maatregel niet zal worden overgegaan, dan wanneer zulks bepaald noodig is.

In dit licht beschouwd, is het duidelijk, dat de onderwerpelijke wets-

bepaling niet bedoelt, aan den Minister van Oorlog de leiding van de landsverdediging voor te behouden, en evenmin bedoelt, eenig voorschrift te geven nopens de verhouding van den Minister van Oorlog tot de militaire overheid, die de militaire inundatie moet voorbereiden of stellen.

Het groote gebod der wet ligt in artikel 2, luidende:

Wanneer, tot het voorbereiden of het stellen van militaire inundatiën ten gevolge van den last of krachtens de machtiging in artikel 1 bedoeld, het gebruik van eigendom wordt gevorderd, al dan niet gepaard gaande met wijziging, tijdelijke of voortdurende onbruikbaarmaking of vernietiging van dat eigendom, kan, op last van de hoogste militaire overheid, ter plaatse aanwezig, onmiddellijk tot dat gebruik worden overgegaan.

Deze zorgt onverwijld voor openbare bekendmaking ter plaatse.

In de wet zijn geen bepalingen opgenomen omtrent *de wijze, waarop* in de bovenomschreven gevallen van eigendommen zal kunnen worden gebruik gemaakt, en zulks omdat het voor de hand ligt, dat het niet mogelijk is, reeds vooraf te bepalen, op *welke wijze* te zijner tijd zal moeten worden gebruik gemaakt van een eigendom — aangenomen, dat dit nu reeds aanwezig is — in verband met toestanden, die thans niet kunnen worden voorzien.

In de wet moet onder de uitdrukking „gebruik van eigendom” worden verstaan: gebruik niet alleen van zaken of voorwerpen, welke krachtens privaatrechtelijken, maar ook van die, welke krachtens publiekrechtelijken titel worden bezeten. Immers, indien laatstbedoelde zaken of voorwerpen waren uitgesloten, dan zou de wet geene beschikking geven over waterstaatswerken ten behoeve van het voorbereiden of het stellen van militaire inundatiën en zou dus juist datgene verzuimen te regelen, waarvoor de bepaling geschreven is.

Vermits volgens art. 2 van de wet het gebruik al dan niet gepaard kan gaan met wijziging, tijdelijke of voortdurende onbruikbaarmaking of vernietiging van het eigendom, is het recht van beschikking bij de wet in zijn ruimsten omvang toegekend.

Welk gebruik men in elk bijzonder geval maakt, zal natuurlijk van de omstandigheden moeten afhangen.

De bepaling, dat de ingebruikneming kan geschieden op last van de hoogste militaire overheid ter plaatse, is aldus gesteld in navolging van hetgeen is voorgeschreven bij artikel 73, 1ste lid, der wet van 28 Augustus 1851 (Stbl. No. 135), regelende de onteigening ten algemeenen nutte.

Door „hoogste militaire overheid ter plaatse” moet worden verstaan de militaire autoriteit, die de hoogste in rang is ter plaatse waar tot het gebruik van het benodigd eigendom moet worden overgegaan.

De mogelijkheid bestaat, dat die autoriteit een sergeant is. Hierbij verlieze men evenwel niet uit het oog, dat het voorbereiden en het stellen

van militaire inundatiën volgens een vastgesteld plan geschiedt, zoodat, mocht het geval zich voordoen, dat de hier bedoelde last door eene militaire overheid van lageren rang moet worden gegeven, deze last een gevolg is van bevelen van eene boven die overheid geplaatste hoogere militaire autoriteit.

Ofschoon eene bepaling, volgens welke de militaire overheid de eigendommen, welke zij in gebruik neemt, vooraf moet doen opnemen en taxeeren, niet in de wet is opgenomen, behoeft het geen betoog, dat, in voorkomende gevallen, zoo eenigszins mogelijk, dienovereenkomstig zal worden gehandeld. Dat blijkt o. a. uit de in art. 5 van de wet voorkomende bepaling nopens het verstrekken van *voorschot* op de door den Staat te betalen schadevergoeding.

Ten einde te bereiken, dat de eigenaren en andere rechthebbenden, voor zooveel zulks mogelijk is, worden in kennis gesteld met het in gebruik nemen van de voor het voorbereiden of het stellen der inundatiën noodige eigendommen, is voorgeschreven, dat de militaire overheid, die tot de ingebruikneming doet overgaan, onverwijld voor openbare bekendmaking daar ter plaatse zorgt.

Tot richtige uitvoering van het gebod, in art. 2 vervat, is in art. 3 de verhouding geregeld tusschen de militaire overheid eenerzijds en de beheerders van dijken, sluizen, kanalen, enz., en de eigenaren en gebruikers van andere eigendommen, binnen het te inundeeren gebied, anderzijds.

Artikel 3 luidt: *Te rekenen van het tijdstip der in het vorige artikel bedoelde openbare bekendmaking zijn de beheerders van waterstaatswerken, gelegen binnen het te inundeeren gebied of welke in betrekking staan met het voorbereiden of het stellen van militaire inundatiën, verplicht de bevelen na te komen, welke hun, in verband met het voorbereiden of het stellen van de inundatiën, met betrekking tot hun beheer worden gegeven door de hoogste militaire overheid ter plaatse aanwezig, en zijn evengemelde beheerders alsmede de eigenaren en gebruikers van binnen dat gebied gelegen eigendommen verplicht aan genoemde militaire overheid, desverlangd, de voor het voorbereiden of het stellen der inundatiën noodige inlichtingen te verstrekken.*

Indien de beheerders van waterstaatswerken bij het in gebruik nemen dier eigendommen geheel ter zijde werden gesteld, dan onstond niet alleen de mogelijkheid, dat de door de militaire overheid te nemen maatregelen meer schade aan de in gebruik genomen eigendommen zullen toebrengen dan bepaald noodig is, doch zou ook de hulp van deskundige personen, waarvan partij zou kunnen worden getrokken, zonder noodzaak ongebruikt worden gelaten.

Daarom ging het evenwel nog niet aan, de bedoelde beheerders in die mate aan de militaire overheid ondergeschikt te maken, dat deze laatste bevoegd zou zijn, de maatregelen, welke zij voor het voorbe-

reiden en het stellen van militaire inundatiën noodig acht, en waartoe het gebruik van de hier bedoelde openbare werken wordt vereischt, te doen uitvoeren door hen, die het beheer over die werken voeren.

Voldoende scheen het te bepalen, zooals in art. 3 is geschied, dat de beheerders van waterstaatswerken, gelegen binnen het te inundeeren gebied of welke in betrekking staan met het voorbereiden of het stellen van militaire inundatiën, verplicht zijn de bevelen na te komen, welke hun, in verband met het voorbereiden of het stellen van de inundatiën, met betrekking tot hun beheer door de militaire overheid worden gegeven, en tevens, zoowel aan die beheerders als aan de eigenaren en gebruikers van andere eigendommen, binnen het te inundeeren gebied gelegen, de verplichting op te leggen tot het verstrekken van de voor het voorbereiden of het stellen van de inundatiën noodige inlichtingen.

Wel is de voornaamste plicht, die op de waterschapsbesturen rust, de handhaving van de keuren en verordeningen op de aan hunne zorg toevertrouwde waterstaatswerken, maar tot de plichten van de waterschapsbesturen behoort niet minder de eerbiediging der *wet* dan de handhaving hunner keuren of verordeningen, in het huishoudelijk belang van het waterschap gemaakt, welke toch niet kunnen worden gehandhaafd tegen de wet in, die deze besturen verplicht om, met betrekking tot hun beheer van waterstaatswerken, in het geval bij art. 3 bedoeld, de bevelen der militaire overheid na te komen, terwijl de strafbaarheid van eene overtreding der keur, die plaats heeft ter uitvoering van het voorschrift der wet door de artt. 42 en 43 van het Wetboek van Strafrecht is uitgesloten.

Op feitelijk of lijdelijk verzet tegen de rechtmatige handelingen der militaire overheid, zijn de artt. 180—184 van het Wetboek van Strafrecht van toepassing.

De maatregelen van voorbereiding, welke moeten worden getroffen vóórdat tot het in gebruik nemen van eigendommen tot het voorbereiden of het stellen van militaire inundatiën kan worden overgegaan, vallen buiten het kader der wet, ter uitvoering van art. 152, 2de lid, der Grondwet. Zoo zullen b. v. alle inlichtingen, welke het legerbestuur reeds in tijd van vrede noodig heeft om, in geval van oorlog of oorlogsgevaar, zoo spoedig mogelijk tot het voorbereiden en het stellen der inundatiën te kunnen overgaan, op de gewone wijze — dat is door tusschenkomst van de betrokken departementen van algemeen bestuur — moeten worden ingewonnen, terwijl op gelijken voet ook het noodige overleg met besturen van waterschappen, polders, enz., zal moeten plaats hebben omtrent alle maatregelen, welke reeds in tijd van vrede kunnen worden getroffen in het belang der militaire inundatiën.

Artikel 4, regelende de teruggave van het gebruikte eigendom, luidt als volgt:

Zoodra het gebruik, bedoeld in artikel 2, niet meer noodig is, wordt het gebruikte eigendom door of vanwege den Minister van Oorlog weder geheel ter beschikking van rechthebbenden gesteld. De wederbeschikbaarstelling wordt door genoemden Minister ter algemeene kennis gebracht.

De Minister van Oorlog is bevoegd, voor rekening van den Staat, het gebruikte eigendom terug te brengen in den toestand, waarin het zich vóór de ingebruikneming bevond.

Onder het woord „rechthebbenden” zijn te verstaan zoowel eigenaars, als pachters en bruikers.

Het is niet de bedoeling, aan al de rechthebbenden individueel kennis te geven. Lichtelijk zou de een of ander worden voorbijgegaan. Daarom wordt gesproken van eene *algemeene* kennisgeving.

Het ligt in de bedoeling de wederbeschikbaarstelling ter algemeene kennis te brengen door het plaatsen eener aankondiging in de Staatscourant en in een der dagbladen der betrokken provincie en gemeente of, bij het ontbreken daarvan, in dat eener naburige plaats, en die beschikbaarstelling bovendien op de gebruikelijke wijze door de hoofden der gemeentebesturen ter kennis van de ingezetenen te doen brengen, een en ander als ten aanzien van onteigeningen geschiedt.

De bedoelde kennisgeving zal voorts niet zijn eene algemeene, betrekking hebbende op alle eigendommen in de geïndundeerde streek, maar zal geleidelijk geschieden, naarmate het gebruik van een eigendom, of van meerdere eigendommen te gelijk, niet meer noodig blijkt te zijn.

Wanneer de Minister van Oorlog gebruik maakt van de bij art. 4, alinea 2, verleende bevoegdheid, kan het eigendom niet ter beschikking van den rechthebbende komen, voordat de herstellingswerkzaamheden door het Rijk zijn voltooid, en kan dus de kennisgeving, waarnaar art. 5, alinea 2, verwijst, niet vóór dat tijdstip geschieden.

Aan den Staat de verplichting op te leggen om een eigendom, dat veranderd, onbruikbaar gemaakt, ten deele vernield is, zooveel mogelijk weder in den vroegeren toestand te brengen, scheen zeer bedenkelijk.

De mogelijkheid om zoodanig eigendom in den vroegeren toestand terug te brengen is in den tegenwoordigen tijd wel is waar schier nergens uitgesloten, maar met de verwezenlijking van die mogelijkheid kunnen vrij wat meer kosten gemoeid zijn dan de geheele zaak waard was, toen en zooals zij in gebruik genomen werd.

Er zijn nog andere bezwaren. Zoo is het denkbaar, dat de herstelling in den vorigen toestand, op het verlangen van A tot stand gebracht, noodwendig óók ten goede komt aan B, C of D, en zulks, terwijl deze alleen met vergoeding in geld willen genoegen nemen, iets waartoe zij zonder twijfel gerechtigd zouden zijn.

Daarom is de beslissing der vraag, of het eigendom weder in den vorigen toestand behoort te worden teruggebracht, geheel overgelaten aan de Regeering. Vindt deze daarin haar voordeel, dan doet zij het,

en de belanghebbenden, die het gebruikte eigendom in den oorspronkelijken toestand terug ontvangen, hebben niet te klagen.

Evenmin bestaat er voor dezen tot klachten aanleiding, indien de Regeering hun, in plaats van het gebruikte eigendom, eene in allen deele billijke schadeloosstelling ter hand stelt.

De kern van de wet schuilt in de vergoeding van de schade door het gebruik van eigendom veroorzaakt. Art. 5 bepaalt dienaangaande het navolgende:

Wanneer door het voorbereiden of het stellen van de militaire inundatiën, in de vorige artikelen bedoeld, eigendommen worden beschadigd of aan de vrije beschikking van rechthebbenden of huurders onttrokken, wordt aan hen, op hunne aanvraag, de schade, welke daardoor mocht zijn geleden, vergoed, voor zoover die schade als het onmiddellijke en dadelijke gevolg van het voorbereiden of het stellen der inundatiën moet worden beschouwd, en voor zoover daarin niet door toepassing van het bepaalde in het tweede lid van artikel 4, is of wordt voorzien.

De hierbedoelde aanvraag moet aan den Minister van Oorlog worden ingediend binnen eene maand na de dagteekening van de in het vorige artikel bedoelde kennisgeving.

Door de hoogste militaire overheid ter plaatse aanwezig kan, bijaldien zulks wordt verlangd, op de schadevergoeding voorschot worden verstrekt.

Door de Grondwet is niet volstrekt geboden de schadevergoeding te verleen, welke door de wet in geval van inundatie wordt toegezegd. De wet bevat de regeling, bedoeld bij art. 152, tweede lid, der Grondwet. De schadeloosstelling is een onderdeel der regeling geworden, maar het is niet een noodzakelijk onderdeel. De wetgever is vrij om die schadeloosstelling te regelen zooals hij deed; hij is ook vrij dit recht op schadeloosstelling in beperkte mate toe te staan of het geheel te onthouden. De schadeloosstelling wordt verdedigd als in overeenstemming met de billijkheid en met het Staatsbelang.

De rechtsgrond der verplichting tot schadevergoeding in cas van inundatiën berust op gronden van billijkheid en utiliteit; het is billijk, dat het algemeen betale, wat in het algemeen belang wordt beschadigd, en het is nuttig, misschien noodig, volledige vergoeding te geven, omdat dit het beste middel is om aan de militaire overheid de medewerking van belanghebbenden te verzekeren.

Dit beginsel wordt reeds gehuldigd in artikel 38 van Titel I der wet van 10 Juli 1791, volgens hetwelk de particulieren, wier eigendommen zijn beschadigd ten gevolge van inundatiën, welke zijn gesteld overeenkomstig de dienaangaande gegeven voorschriften, uit 's Rijks schatkist zullen worden schadeloos gesteld.

Op dit beginsel berusten ook de bepalingen van art. 151, 3de lid, en van art. 186, 3de lid, der Grondwet, volgens welke ook bij onteigening

en requisitiën *in geval van oorlog* schadeloosstelling moet worden gegeven, terwijl ook in de wet van 21 December 1853 (St.bl. N°. 128), betrekkelijk de verboden kringen, hetzelfde beginsel is aangenomen.

Dat, in het algemeen, de Nederlandsche wetgeving de verplichting erkent, om, waar in het publiek belang inbreuk wordt gemaakt op het recht van eigendom, de daardoor veroorzaakte schade te vergoeden, blijkt verder uit de bepalingen der wetten van 20 Juli 1870 (St.bl. N°. 131), 4 December 1872 (St.bl. N°. 134) en 2 Juni 1875 (St.bl. N°. 94), betrekkelijk de veeartsenijkundige politie en de besmettelijke ziekten, terwijl ook het eerste lid van art. 152 der Grondwet bedoelde verplichting als algemeenere regel stelt.

Bij de wetten van 26 December 1863 (St.bl. N°. 201), 7 Augustus 1865 (St.bl. N°. 100) en 30 December 1865 (St.bl. N°. 192) is de wetgever zelfs zoo ver gegaan van schadeloosstelling van 's Rijks wege toe te kennen aan de eigenaren van zeil- en stoomvaartuigen, welke ingericht moeten worden ten einde onder de vaste bruggen bij Kuilenburg, Bommel, Venlo en Crevecoeur te kunnen doorvaren.¹⁾

De wet gaat dus geenszins van een nieuw beginsel uit, maar past slechts op inundatieschade toe, hetzelfde beginsel, dat ten aanzien van andere ter wille van het algemeen belang geleden schade, met name bij onteigeningen en requisitiën, reeds geldt. En nu moge dit beginsel al niet toegepast kunnen worden ten aanzien van alle oorlogsschade, het is dan toch niet hetzelfde, of de schade het gevolg is van een bevel der Regeering tot het stellen van inundatiën, dan wel van vernieling van eigendom door den vijand. Aan de kansen van zoodanige vernieling staan alle eigendommen bloot, terwijl het stellen van inundatiën bepaalde perceelen treft.

Bij de beoordeeling dezer materie moet niet uit het oog worden verloren, dat omtrent de wijze waarop in geval van oorlog het vaderland zal worden verdedigd en, in geval van oorlogsgevaar de in verband daarmee noodige voorbereidende maatregelen zullen worden genomen, beslist wordt door de Regeering.

Wel is waar brengt de eigenaardige gesteldheid van ons vaderland mede, dat het stellen van militaire inundatiën als een door de natuur aangewezen krachtadig hulpmiddel voor de verdediging moet worden aangemerkt, doch men kan zich ook een stelsel van verdediging zonder bedoelde inundatiën denken.

Een oorlog op het grondgebied des Rijks zonder schade door den vijand aangebracht is daarentegen niet denkbaar. Laatstgemelde schade is dus een absoluut noodzakelijk gevolg van den oorlog; de schade,

¹⁾ Wetenswaardige bijzonderheden omtrent vroeger verleende schadevergoeding wegens inundatie en nopens verschillende wetgevingen op dat stuk zijn vermeld in de „Wet van den 15den April 1896 (St.bl. No. 71) houdende bepalingen ter uitvoering van art. 152, 2de lid, der Grondwet, met algemeen overzicht, aantekeningen en alphabetisch register, door F. E. L. A. Abel”.

veroorzaakt door het voorbereiden en stellen van militaire inundatiën, is daarentegen niet als zoodanig aan te merken.

Beide gevallen zijn dus niet op eene lijn te stellen. Er bestaat bijgevolg voldoende grond, om aan te nemen, dat voor de in deze wet bedoelde schade vergoeding moet worden gegeven, evenals zulks ten aanzien van onteigeningen en requisitiën plaats heeft, doch dat dit ten aanzien van schade, door den vijand aangericht, niet behoeft te geschieden.

Toekenning van aanspraak op *volledige* vergoeding kan moeilijk gemist worden, waar het van groot belang is feitelijk en lijdelijk verzet van belanghebbenden tegen het stellen van inundatiën te voorkomen. De geschiedenis leert, hoe groot bezwaar zulk verzet kan opleveren en het eenige middel om het met zekerheid te voorkomen is wel, dat de wet het recht op volledige vergoeding boven allen twijfel stelt. Alleen dan zal men mogen verwachten, dat de militaire autoriteiten, die met den waterstaatstoestand niet zoo goed bekend zijn als de ter plaatse woonachtige ingezetenen, bij dezen de gewillige medewerking zullen vinden, waaraan zij voor het welslagen der maatregelen tot inundatie behoefte kunnen hebben. En vinden zij, in plaats van medewerking, tegenwerking en verzet, dan kunnen zelfs alleszins doeltreffende maatregelen gemakkelijk het beoogde doel missen: het doorsteken van een enkelen dijk kan somtijds het wegloopen van het op het land gebrachte water ten gevolge hebben.

Dat de kans bestaat, dat het bedrag der volgens deze wet toe te kennen schadevergoedingen tot een hoog cijfer zal kunnen klimmen, valt niet te ontkennen, doch dit mocht er niet toe leiden, om, waar het beginsel, dat schade, tengevolge van eene, zij het ook volkomen gerechtvaardigde, handeling der Regeering geleden, moet worden vergoed, als juist wordt aangenomen, die vergoeding niet toe te kennen of wel daarvoor slechts eene bepaalde som beschikbaar te stellen. Ook mag hierbij niet worden voorbijgezien, eensdeels, dat het slechts tijdelijke onttrekking aan nuttig gebruik, geene onteigening geldt, anderdeels, dat, juist als belangrijke schade wordt toegebracht, deze billijker gedragen wordt door de gemeenschap dan door degenen, aan wie, in het algemeen belang, die schade door de overheid wordt berokkend.

Om de boven aangegeven reden moest ook worden losgelaten het denkbeeld om alleen vergoeding te verleenen voor de schade, veroorzaakt door het stellen van inundatiën in geval van oorlogsegevaar, niet door een oorlog gevolgd.

De wenschelijkheid om, door het toekennen van een *recht* op schadevergoeding, niet alleen feitelijk of lijdelijk verzet van belanghebbenden te voorkomen, maar zelfs hunne wellicht noodige medewerking in deze te verkrijgen, is een krachtig argument voor het in de wet gehuldigde stelsel. Immers wie prijs stelt op medewerking, althans zich niet aan tegenwerking wil blootstellen, behoort eene zekerheid, een recht op schadevergoeding te geven. Dit beginsel is ook gevolgd bij de wet van

het afmaken van vee. Ook op utiliteitsgronden is het toekennen van een recht noodig. De beslissingen over te nemen maatregelen vallen in den regel op een tijdstip, waarop elk uur kostbaar is. Aan de eene zijde moet de Regeering niet worden teruggehouden door de vrees om vele ingezetenen te benadeelen en te ontstemmen en aan de andere zijde moeten die ingezetenen niet tot tegenwerking worden uitgelokt. Wanneer eenmaal de oorlog is uitgebroken, gaat alles zooals het in zulke tijden gaat; bij de hedendaagsche snelle bewegingen moeten echter de noodige maatregelen, om tijdig te worden genomen, reeds vroeger worden voorbereid. Aan de eene zijde moet dus de Regeering, omdat zij verplicht is volledige schadeloosstelling te geven, spoedig en krachtig durven handelen, en aan de andere zijde moeten de belanghebbenden geneigd zijn, de inbreuk op hunne rechten te gedoogen, omdat hun de schadeloosstelling verzekerd is.

Het Staatsbelang noopt om ruim te zijn niet alleen in de *toekenning*, maar ook in de *toezegging* der schadeloosstelling. Wanneer het onzeker is of men schadeloosstelling zal krijgen en of die ten volle of ten deele zal worden gegeven, mist men de medewerking of althans de niet-tegenwerking der belanghebbenden, welke voor iedere militaire autoriteit van het alleruiterste belang is.

Bij de snelheid, waarmede gehandeld moet worden, kan geenerlei vertraging worden geduld. Neemt men in aanmerking, dat deze handelingen ook gepleegd moeten worden in vredetijd en alleen ter voorbereiding van mogelijk verweer en dat men dan dus nog in den toestand verkeert waarin een regelmatig beroep op den rechter kan worden gedaan, dan begrijpt men dat het gevaar voor tegenwerking van de maatregelen der militaire autoriteit niet gering geschat kan worden. Het geldt hier, mocht het geval zich voordoen, omstandigheden waarin zelfs de uren kostbaar zijn, en het zou verkeerde zuinigheid zijn dan niet te zeggen: ik zal u *geheel*, maar ik zal u later misschien gedeeltelijk schadeloos stellen. Het is veel beter den militairen gezaghebbers de wettelijke volmacht te geven om te zeggen: wij moeten handelen, maar gij ontvangt volledige schadeloosstelling.

Het Staatsbelang vordert daarom dat de militaire autoriteit volledige schadeloosstelling kan toezeggen.

In art. 5 zijn de bewoordingen van art. 1284 van het Burgerlijk Wetboek gevolgd en wordt gesproken van de schade, welke als een onmiddellijk en dadelijk gevolg van het voorbereiden of het stellen der inundatiën moet worden beschouwd. Het is wenschelijk ter omschrijving van de schadeloosstelling eene formule te kiezen, die reeds in ons recht is opgenomen, en in het belang van hem, die schade lijdt, kan men zeer zeker niet beter handelen dan hem zooveel toe kennen als hij van een arglistigen debiteur zou kunnen vorderen.

Wanneer eenig eigendom door den Staat in den vorigen toestand is hersteld, dan is het mogelijk, dat door die herstelling *geheel* in de toe-

gebrachte schade is voorzien. Is zulks echter niet het geval, dan is het niet meer dan billijk, dat bij het bepalen van het bedrag der schadevergoeding die door den Staat gedane herstelling in aanmerking worde genomen.

Alleen wegens schade, veroorzaakt door het stellen van militaire inundatiën, wordt vergoeding toegekend. Wanneer dus zout water wordt ingelaten, zonder dat er sprake is van eenigen inundatiemaatregel als waarop de wet betrekking heeft, zal deswege geene schadevergoeding worden gegeven.

Met de uitdrukking „*rechthebbenden*” zijn bedoeld allen, die een zakelijk recht hebben, zoodat, behalve de huurders, zij, die slechts door eene persoonlijke rechtsbetrekking bij de zaak betrokken zijn, geene schadeloosstelling kunnen vorderen wegens de onttrekking der zaak aan hunne vrije beschikking. De eigenaar kan, indien daartoe termen zijn, op die schadeloosstelling aanspraak maken en op dezen kan de derde partij de door haar geleden schade verhalen, zoo zij, door hare persoonlijke rechtsbetrekking tot den eigenaar, daarop aanspraak heeft.

Op de belangen van hypotheekhouders en bezitters van andere zakelijke rechten zal, in elk voorkomend geval, mits zij zich tijdig tot het bekomen van schadevergoeding aanmelden, bij het vaststellen van het bedrag der vergoeding en der voorwaarden, waaronder zij wordt uitgekeerd, kunnen worden gelet.

Ook de rechthebbenden bezitten rechtsmiddelen om de terugbetaling te verzekeren. In vele gevallen zullen de hypotheekhouders op de toegelate schadeloosstelling geen aanspraak kunnen maken; in den regel toch heeft er geen vernietiging van het eigendom plaats.

Aanvragen om schadeloosstelling, ingekomen na het verstrijken van den gestelden termijn, zullen als ongeldig worden ter zijde gelegd, dewijl door het woord „*moet*” het imperatieve van het voorschrift voldoende wordt aangeduid.

Uit den aard der zaak zal het veelvuldig voorkomen, dat het bedrag der door den Staat te betalen schadeloosstelling eerst geruimen tijd na de ingebruikneming kan worden vastgesteld en de belanghebbenden, in die gevallen, wellicht zeer lang op de vergoeding der hun toegebrachte schade zullen moeten wachten. Daarom is in dit artikel de bevoegdheid toegekend, om, waar zulks mogelijk is, op aanvraag van den belanghebbende, *voorschot* op de schadeloosstelling te verstrekken. Het is evenwel niet te ontkennen, dat aan de uitvoering van het hier bedoelde voorschrift bezwaren verbonden zijn, daar dit voorschrift niets anders kan inhouden dan het toekennen van de bevoegdheid aan de militaire overheid om voorschot te verstrekken, ingeval zulks mogelijk is en het verlangen daartoe wordt te kennen gegeven. Het hier bedoelde punt meer in bijzonderheden te regelen, hetzij in de wet zelve, hetzij bij

algemeenen maatregel van bestuur, is niet wel mogelijk. De militaire overheid zal, in elk voorkomend geval, naar omstandigheden moeten handelen en zal daarbij hebben te letten, zoowel op den kasvoorraad als op het bedrag, hetwelk, in verband met de geleden schade, als *voorschot* kan worden beschouwd.

Het laatste artikel van de wet schrijft de wijze van procedure voor, welke samenhangt met de verzekering van het recht op schadevergoeding. Artikel 6 luidt:

Binnen twee maanden nadat de in artikel 5 vermelde aanvraag bij het Departement van Oorlog is ontvangen, biedt de Minister van Oorlog aan den belanghebbende eene bepaalde som gelds aan ter vergoeding der geleden schade. Is binnen den gestelden termijn geen aanbod door den belanghebbende ontvangen, of acht hij de aangeboden schadevergoeding niet voldoende, dan kan hij het geschil op de gewone wijze bij dagvaarding bij den burgerlijken rechter aanbrengen.

Indien men eenmaal een *recht* op vergoeding voor ter zake van militaire inundatiën geleden schade erkent, dan zijn alle geschillen daaromtrent twistgedingen in den zin van art. 153 of van art. 154 der Grondwet; en dan moet de beslissing daarvan opgedragen worden hetzij aan den gewonen rechter, hetzij aan een collegie met administratieve rechtsmacht belast, waarop, als het in hoogste ressort beslist, art. 166, 5de lid, der Grondwet toepasselijk is. Ook de beslissing omtrent de schadevergoedingen, bedoeld in de wet van 21 December 1853 (St.bl. n°. 128) betreffende de verboden kringen, is aan de rechterlijke macht opgedragen.

Leden van commissiën, voor een bepaald doel benoemd door den Minister van Oorlog, de Gedeputeerde Staten en eene arrondissementsrechtbank, kunnen dus wel dienst doen als tusschenpersonen om tusschen de Regeering en de belanghebbenden bemiddelend op te treden, maar eene eindbeslissing kan hun nooit worden opgedragen.

Aan de hierbedoelde commissiën de eindbeslissing omtrent het bedrag der schadeloosstelling toe te kennen, verdient geen goedkeuring. De voorgedragen regeling is in het belang der bijzondere personen, aan wie alle waarborgen worden gelaten, welke zij volgens het gewone recht bezitten.

F. A.

begonnen en moeten zij van tijd tot tijd met eenige tusschenruimten en afwisselend met individueele schietoefeningen worden gehouden.

Hoewel uit het Voorschr. betr. de Wap. en Schietoef. niet direct is op te maken op welke data ongeveer de bedoelde oefeningen moeten worden gehouden, bevat het Voorschrift daaromtrent toch wel enkele aanwijzingen en wel in de Bijlage E, aangevende de wijze waarop o. m. omtrent deze oefeningen de noodige aantekeningen moeten worden opgenomen in de schietregisters.

In de bedoelde bijlage toch is het volgende aangegeven:

19 Aug.	de 1 ^e	oef. i/h	gevechtssch.	en wel	individueel	op	bekende	afstan-	
30 id.	" 2 ^e	" "	" "	" "	" "	" "	onbekende	afst.	[den.
17 Oct.	" 3 ^e	" "	" "	" "	" "	met afd.	} afsl. cav. aanv. gr. afst. op art.		
16 Nov.	" 4 ^e	" "	" "	" "	" "	aanv. gevecht.			
27 id.	" 5 ^e	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
4 Dec.	" 6 ^e	" "	" "	" "	" "	" "	verd.	" "	" "
2 Jan.	" 7 ^e	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "

De bedoelde oefeningen zijn alzoo hierin over een tijdvak van vijf maanden verdeeld.

Hoewel, zooals ik reeds zeide, niet uit het Voorschrift is op te maken of deze data ongeveer moeten worden gevolgd of in acht genomen, schijnen zij mij toch wel *eenigszins* als richtsnoer te kunnen dienen voor een oefeningstijd van 12 maanden, behoudens de later volgende opmerkingen; voor een oefeningstijd tot 15 November wordt beleefdelijk verwezen naar de noot ¹⁾ op blz. 523.

Zooals ik reeds in het eerste gedeelte van dit opstel heb betoogd (zie blz. 521 hiervoren), behooren m. i. de miliciens — om de daar aangegeven redenen — vóór het tijdstip, waarop zij aan de groote manoeuvres deelnemen of zouden kunnen deelnemen — d. i. alzoo vóór de opkomst der miliciens voor herhalingsoefeningen —, enkele gezamenlijke vuren uit te voeren en aan *een* of misschien *twee* gevechtsschietoefeningen met afdeelingen deel te nemen.

Voorts zullen m. i. de verder nog voor den loop van het schietjaar aangegeven gezamenlijke vuren en de oefeningen in het gevechtsschieten na afloop der manoeuvres met ongeveer gelijke tusschenruimten moeten worden gehouden.

Ik meen dat op die wijze van de bedoelde oefeningen het meeste nut *kan* worden getrokken en dat dit ook *zal* geschieden, wanneer die oefeningen op de meest gewenschte wijze plaats hebben.

Gaarne wil ik omtrent dit laatste nog iets in het midden brengen.

HET INDIVIDUEEL GEVECHTSSCHIETEN.

Het met deze oefeningen te bereiken doel is: den infanterist tot een flink, zelfstandig, zelfbewust en op zichzelf vertrouwend schutter op te leiden.

Het tegenwoordige gevecht, dat niet meer in bepaald aan te geven

vormen afspeelt, vraagt *persoonlijke oefening* en *individueel raakschieten*; de streng doorgevoerde salvo's en de als gevolg daarvan ontstaande „kogelregens”, treden hoe langer zoo meer op den achtergrond; het *vrije tirailleurvuur* zal hoe langer zoo meer *het* vuur op het slagveld worden.

Als eerste oefening daarin moet een *voorbereidend onderwijs* met exercitie- en losse patronen aan den recruit worden gegeven en daartoe zou ik gaarne eene ruime gelegenheid willen zien opengesteld om bij de eerste velddienst oefeningen — waarbij reeds dadelijk en steeds rekening dient te worden gehouden met eene tegenpartij — de recruit al zeer spoedig van eenige losse patronen te kunnen voorzien ¹⁾; zij hebben dan levende doelen vóór zich en inzonderheid moet bij deze oefeningen den man de trefkans op die doelen worden medegedeeld, terwijl hem mede wordt geleerd de afstanden tot die doelen te schatten, het vizier te regelen, enz.

Men heeft dan ook veel meer gelegenheid om den man in sommige gevechtsmomenten te plaats en, waarbij de z. g. n. „onderstelde toestanden”, waarin de man zich soms onnoemelijk vaak moet trachten in te denken (hetgeen slechts zelden eenigszins voldoende zal gelukken), geheel kunnen vervallen.

Hij zal dan leeren doelen gade te slaan, die in eens verdwijnen om plotseling weêr te voorschijn te treden op hetzelfde of op een ander punt; doelen die zich verplaatsen, die hem naderen, enz., en hij zal op die wijze gemakkelijk leeren zijne gedachten in dergelijke omstandigheden bij elkander te houden en naarmate der omstandigheden te handelen.

Komt hij dan later bij het individueel gevechtsschieten voor de schijf, dan zal hij zich beter in den toestand van b. v. op patrouille te zijn, een dubbelpost te vormen, enz., kunnen indenken; óók voor *den man* moet de tactiek — al is deze dan ook van den meest elementaire aard — samengaan met de techniek van het schieten.

Hoe meer men *vooraf* de geestvermogens van den man heeft ontwikkeld, des te meer verliest de oefening in het gevechtsschieten het karakter van een schieten op levenloze schijven en des te beter wordt het met die oefening beoogde doel bereikt.

In Duitschland gebruikt men soms voor deze oefeningen kleine ballons in plaats van schijven; daaraan is het groote voordeel verbonden, dat de man *direct* de uitwerking van zijn schot *ziet* wanneer hij treft, hetgeen zijne voldoening over een raakshot verhoogt en hem aanspoort zich in te spannen om het doel te raken.

Steeds moet bij de oefening een *tactisch* doel voor oogen worden ge-

¹⁾ Hiervoor zou noodig zijn dat een *aanzienlijk* grooter aantal losse patronen voor de oefeningen beschikbaar werd gesteld, dan in de laatste jaren het geval was; de dit jaar beschikbare hoeveelheid losse patronen moet m.i. als bepaald *onvoldoende* worden beschouwd.

houden, hetzij dat de recruit optreedt in eene tirailleurlinie, als dubbel-post, als patrouille, enz; men moet hem leeren op zichzelf te vertrouwen en zichzelf te helpen ook zonder nadere aanwijzingen van meerderen.

Bij het voorbereidend onderwijs verdient het voorts aanbeveling, den recruten voorbeelden uit de krijgsgeschiedenis te verhalen, waarbij op den voorgrond moeten treden de voorvallen waarin *soldaten* zelfstandig en met goed gevolg hebben gehandeld. Wij beschikken daartoe over voldoende ruime stof; ik behoef slechts in herinnering te brengen de vele verhalen over Atjeh, o. m. van den Kapitein SCHOE-MAKERS, en het werkje van den Kapitein JACOBS, getiteld: „Neêrlands „Driekleur in Neêrlandsch-Indië, door Neêrlands dapperen bewaakt”, hetwelk uitsluitend handelt over flinke daden, in den oorlog verricht door onderofficieren, korporaals en soldaten.

Het voorlezen van dergelijke verhalen op de huishoudelijke scholen is ook daàrom zoo hoogst nuttig en bovendien is dat zeer dankbaar, daar men in den regel een zeer aandachtig gehoor heeft.

Wanneer men al de genoemde gelegenheden te baat neemt, om de soldaten te doordringen van het hooge gewicht der zaak, dan ben ik overtuigd dat men het gevechtsschieten zal maken tot eene ware en echte *soldatenschool*, omdat men dan verband brengt tusschen de meest gewichtige onderdeelen der opleiding.

Inzonderheid geloof ik dat men bij de eerste oefeningen in het gevechtsschieten de afstanden, vooral tot de kleinere doelen, niet zóó groot moet maken dat het raakschieten te bezwarend wordt; men zal dan het tegenovergestelde van het beoogde doel bereiken, nl. dat de man ontmoedigd zal worden in plaats van dat zijn vertrouwen in het *kunnen* treffen zal worden verhoogd; daarom zou ik ook bij de individueele oefeningen, zoo eenigszins mogelijk na *elk* schot willen doen aanwijzen en niet de resultaten doen opnemen eerst nadat de geheele compagnie heeft afgeschoten; niemand weet dan of hij de schijf getroffen of gemist heeft. ¹⁾

Hoogst moeilijk is het, zich een juist denkbeeld van den man als

¹⁾ Uit het vorenstaande volgt, dat ik het geheel eens ben met den Eerste-Luitenant der Grenadiers D. M. E. DE RIDDER waar hij in zijn hiervoren op blz. 668 genoemd artikel omtrent deze aangelegenheid zegt:

„Wil men evenwel van eene dergelijke oefening nut verwachten, dan dient „men de resultaten van elken schutter op eene bepaalde schijf terstond te „kunnen nagaan, en hiermede niet te wachten, totdat allen — soms zelfs eenigen te gelijk — hunne schoten afgegeven hebben. Toch heb ik in den regel „de laatste, althans nooit de eerste, ééning vruchtdragende, methode zien toe- „passen”.

Bij de op 15 en 22 Augustus jl. gehouden oefeningen in het individueel gevechtsschieten op bekende en op onbekende afstanden, heb ik voor het eerst na *elk* schot laten aanwijzen en verkreeg ik daarbij vrij bevredigende resultaten. Echter ontbreekt mij de gelegenheid tot het maken eener volledige vergelijking met de resultaten, die het vorige jaar bij eene soortgelijke oefening zijn verkregen, toen die

gevechtsschutter te vormen. Is eene opdracht gegeven dan moet men den man laten begaan en niet dan bij hooge noodzakelijkheid of het bemerken van grove gebreken ingrijpen.

Heeft de man het aantal patronen verschoten, dat aangegeven is, dan moet hij mededeelen wat hij gedaan heeft, geheel alsof hij eene *tactische* opdracht heeft uitgevoerd, terwijl men voorts moet trachten zooveel mogelijk de voorstelling van eene werkelijke gevechtshandeling nabij te komen; immers dat is de quintessence van de zaak en *niet* bepaald het *schijfschieten*.

Volgens 133 van het Duitsche Schietvoorschrift wordt de schutter vergezeld door een kameraad, die met hem de uitwerking van het schot nagaat nl. of de kogel is aangeslagen, enz.; ook dat nagaan van de uitwerking van het schot moet beoefend worden en men heeft daartoe bij *deze* soort oefeningen eene uitstekende gelegenheid.

En dan ten slotte den man *laten zien hoe* geschoten moet worden; veel beter dan alle theorieën is het: *zelf* het geweer ter hand te nemen; de manschappen te laten toezien; alles te *zeggen*, wat men meent dat in den gedachtengang van den man moet voorkomen; *zelf* den afstand te schatten en de hulpmiddelen daartoe aan te geven; het vizier te stellen, de juiste houding aan te nemen en te schieten. Wanneer een recruit dat door ons *ziet* voordoen, zal het hem veel gemakkelijker vallen zulks ook zoo te doen, dan wanneer een en ander slechts in theoretische beschouwingen wordt medegedeeld.

HET GEVECHTSSCHIETEN MET AFDEELINGEN.

Zijn de individueele oefeningen in het gevechtsschieten afgeloopen, dan volgt voor den man het voornaamste zijner opleiding: *het gevechtsschieten met afdeelingen*.

Toch zou het m.i. *niet* goed zijn deze oefeningen tot het allerlaatst te bewaren en ze dan, als „clôture finale” zijner opleiding in het schieten, kort achter elkander af te doen. Door tusschen deze *hoogste* oefeningen — om ze zoo eens te noemen — weêr gewone schietoefeningen te houden, kan men daarbij opgemerkte gebreken, enz., weêr doen herstellen of den man op de gemaakte fouten opmerkzaam maken. Zelfs zou er iets voor te zeggen zijn de, voor elke gevechtsschietoefening toegestane patronen soms niet op éénzelfden dag te doen verschieten, b.v. wanneer men min of meer grove gebreken bij den schutter opmerkt; die gebreken toch zouden eigenlijk eerst weêr bij eene gewone schietoefening moeten worden hersteld vóór men die in het gevechtsschieten liet doorgaan; ik geef evenwel toe dat hieraan in de practijk zeer groote bezwaren verbonden zouden zijn.

Bij het gevechtsschieten met afdeelingen zal men zich een juist denk-

resultaten voor de *geheele* compagnie na het einde der oefening zijn opgenomen, omdat er dit jaar, ingevolge het nieuwe Voorschr. betr. de Wap. en Schietoef., ook op andere doelen is geschoten dan het vorige jaar.

beeld kunnen vormen of hij, die den troep heeft opgeleid in het schieten, bij die geheele opleiding, één *vast doel* voor oogen heeft gehad. Het *gevechtsdoel* toch, dat in algemeenen zin op de vernietiging van den vijand gericht is, moet bij *elke* oefening voor oogen worden gehouden en dat doel wordt alleen bereikt, wanneer de soldaten er aan gewend zijn hun uiterste best te doen om hun tegenpartij te treffen.

Daarom moet de opdracht bij het gevechtsschieten met afdeelingen zóódanig zijn, dat het tactische doel, met het toebedeelde aantal patronen bereikt kan worden en daarom behoort de man niet, nu eens op artillerie en dan weér op infanteriedoelen en daartusschenin weér op cavalerieschijven te schieten. Zulk een vuur zou tactisch-onjuiste denkbeelden verraden, een overhaast schieten veroorzaken en onvoldoende resultaten opleveren; dergelijke handelingen moeten daarom zooveel mogelijk vermeden worden omdat zij geen juist denkbeeld geven omtrent het tactisch gebruik der wapenen en de vuuruitwerking van de infanterie.

Het bepaalde in § 175 van ons Voorschrift betreffende de Wapenen en Schietoefeningen „dat er minder op veel treffers behoort te worden gelet”, mag m.i. dan ook geen aanleiding geven dat daarop *in het geheel* niet moet worden gelet; integendeel een goed aangevoerde troep *moet* ook een evenredig goed succes — d.i. alzoo treffers — kunnen verkrijgen.

Er moet een, uit een tactisch oogpunt beschouwd, voldoende aantal tegenstanders (dat is ongeveer de helft zijner sterkte) buiten gevecht kunnen worden gesteld. Dat aantal kan natuurlijk niet geheel berekend worden door het aantal treffers te nemen, daar sommige figuren meermalen en andere figuren daarentegen in het geheel niet zullen getroffen worden.

De Generaal-Majoor ROHNE zegt in zijn geschrift: „Ueber die Beurtheilung der Wirkung und über Stellung von Aufgaben beim Gefechtsmäszigen Schieszen der Infanterie und Feldartillerie”, opgenomen in het 3^e Beiheft zum Militär Wochenblatt van 1895, dat *elke* figuur, door elkander 0,80 maal getroffen moet zijn, opdat 50 % van alle figuren buiten gevecht zullen zijn gesteld.

Is deze redeneering juist, dan is daarin een middel gelegen om het aantal benodigde patronen, in verband met de geoefendheid van den troep, den afstand waarop men wil laten vuren, enz., te bepalen; want wanneer men een doel samenstelt uit b.v. 800 figuren, dan moet men volgens de redeneering van den Generaal ROHNE, $0,8 \times 800 = 640$ treffers verkrijgen om 400 tegenstanders buiten gevecht te stellen. Wanneer men zich voorts tevreden wil stellen met b.v. 20 % treffers, dan zal men om het aangegeven doel te doen bereiken $5 \times 640 = 3020$ patronen beschikbaar moeten stellen; een beter in het schieten geoefende troep, die b.v. 40 % treffers kan krijgen, heeft voldoende aan $2,5 \times 640 = 1510$ patronen, enz.

Omgekeerd kan men volgens vorenstaande redeneering de totale hoeveelheid figuren bepalen die men tegenover een geoefend wordende

troep moet opstellen, wanneer men het door dien troep mede te voeren aantal patronen heeft bepaald en men een zeker $\%$ treffers aanneemt dat door dien troep moet worden behaald.

Door hiermede rekening te houden en door voorts die benooidige figuren op te stellen als tirailleurlinie, ondersteuningstroepen, reserves, cavalerie, stukken geschut met bediening en infanteriebedekking, kan men een vijand voorstellen die na de oefening buiten gevecht *moet* zijn gesteld, doordat 50% der figuren getroffen zijn. Natuurlijk moet het vuur zoodanig verdeeld worden over de verschillende doelen, dat in elk daarvan het benooidige aantal treffers en ook niet meer kan worden gebracht.

Wanneer men na zulk eene oefening met den troep de verschillende schijven nagaat en eene korte beschouwing over de oefening houdt, dan zal dat veel *leerzamer*, *nuttiger* en *interessanter* zijn dan wanneer wordt geschoten op te smalle schijven, al wordt daarbij niet zelden een gunstig $\%$ treffers behaald. Het is toch voor den troep veel opwekkender, b. v. eene volledige compagnie met tirailleurlinie, ondersteuningstroepen, enz., als doel tegenover zich te zien, dan slechts eenige sectieschijven. Bovendien wordt het *enorme* voordeel verkregen dat, wanneer de schijven eenigszins normaal worden opgesteld, den manschappen een beeld wordt geboden van de opstelling van verschillende troepen.

Naar mijne overtuiging *moet* met een en ander bij eene *goed geleide* oefening rekening worden gehouden; het aantal doelen moet in overeenstemming zijn met de sterkte van den troep, het aantal te verschiepen patronen en de geoefendheid van den troep; terwijl de uit te voeren *tactische* opdracht — die m. i. *nooit* bij eene zoodanige oefening mag ontbreken — op een en ander gegrond moet zijn.

Die tactische opdrachten moeten altijd, althans tot op zekere hoogte, op zichzelf *een geheel* vormen; zoo zal men b. v. de verschillende onderdeelen van het aanvallend gevecht door verschillende afdeelingen achter elkander kunnen doen uitvoeren, door één onderdeel van den troep aan te wijzen voor den aanval *tot aan* de kleine afstanden, terwijl een ander onderdeel den aanval op die kleine afstanden voortzet en eindelijk een derde onderdeel den stormloop voorbereidt en uitvoert. Bij elken overgang tijdens de oefening moet men nagaan: welke uitwerking het vuur *kan* hebben gehad en wat de vijand met zijn vuur zou hebben kunnen bereiken, opdat door de commandanten der verschillende onderdeelen, met een en ander rekening worde gehouden, bij het nemen hunner verdere maatregelen.

Men kan ook een gevechtsmoment aannemen, waarbij b. v. de troep genoodzaakt is met zijn vuur voor korten tijd in een gevecht in te grijpen, welke onderstelling aanleiding geeft tot eene andere tactische opdracht dan ik eerst heb aangegeven. En zoo zijn er tal van variatiën op dit thema te brengen, terwijl het uitvoeren van een' oorlogsmarsch met een goed opgezette onderstelling en het overgaan daaruit tot het gevecht, in den regel aan de oefening een meer geregeld verloop zal

geven en deze daardoor nog meer aan het doel zal doen beantwoorden. ¹⁾

Wanneer men de bedoelde oefeningen houdt op de aangegeven wijze, door b. v. van een geheel bataljon, of is dit te zwak van twee of meer bataljons, ééne compagnie te vormen en deze eene opdracht te laten uitvoeren, dan profiteert iedereen daarvan; de man, die schiet in tactisch verband; de onder-commandanten, die zooveel mogelijk worden geoefend in het optreden in een werkelijk gevecht; de commandant van den troep, die op die wijze eene oefening in het vuur leidt; en eindelijk de hoogere autoriteiten, die hunne ondergeschikten beter kunnen leeren kennen en beoordeelen.

Alleen op *die* wijze zal men eenigszins een overzicht kunnen krijgen van hetgeen men in een werkelijk gevecht van den troep, als één geheel beschouwd met kader en officieren, zal mogen verwachten waartoe anders te eenen male de vertrouwbare gegevens ontbreken.

De verschillende gevechtstoestanden zullen aanvoerders en minderen leeren rustig en overlegend, vlug en vastberaden, voorzichtig en behoedzaam en in verband met de omstandigheden doelmatig te handelen.

Men hoort er wel eens over spreken dat er geene genoegzame gelegenheid wordt gegeven aan de officieren om zich te oefenen in het z. g. n. aanvoeren van een troep in het vuur, waarmee dan wordt bedoeld eene manoeuvre waarbij de troep is voorzien van losse patronen. Wanneer wij — inzonderheid de kapiteins en de hoofdofficieren — hoog in de ranglijst voor bevordering klimmen, wordt somtijds eene oefening bevolen om ons bij eene dergelijke gelegenheid z. g. n. „te zien” en vergis ik mij niet dan zijn dergelijke zaken dikwijls struikelblokken geweest voor verdere bevordering.

Ik heb meermalen hooren beweren dat bij zulke gelegenheden soms de meest grove tactische fouten werden gemaakt in de allereenvoudigste regelen der kunst; dat daarbij somtijds de handen glad verkeerd stonden, mede als een gevolg van zenuwachtigheid ten gevolge van den ongewonen toestand. Die personen hadden zich dan onvoldoende geoefend en klaagden niet zelden hun nood over de weinige gelegenheid die zij hadden gehad om zich voor te bereiden.

Willen wij niet eenmaal in een dergelijk geval gaan verkeeren, laat ons dan gebruik maken van de schoone gelegenheid die wij hebben om ons te oefenen en die gelegenheid *kan* nooit beter en vollediger worden aangeboden dan bij de oefeningen in het gevechtsschietsen met afdelingen. Houden wij die oefeningen niet op eene wijze min of meer overeenkomende met die zooals ik mij haar voorstel, dan gaat een der prachtigste gelegenheden verloren om ons te oefenen in de aanvoering van een troep in het werkelijk gevecht.

Laat daarentegen hem, die zulk eene gewichtige oefening eenige ma-

¹⁾ Zie vóórlaatste alinea van § 170 van het Voorschrift betr. de Wap. en Schietoef.

len met ernst heeft uitgevoerd, na die te voren te hebben overdacht, gerust bij eene manoeuvre met losse patronen een bataljon of eene compagnie aanvoeren; *die* officier zal dan geen groote vergissingen begaan en *die* officier behoeft niet tegen dat — zooals men het wel eens noemt — „aan den tand voelen” op te zien.

Zulk een officier *weet hoe* hij in dergelijke omstandigheden moet optreden, want hij heeft dat meermalen bij veel serieuser oefeningen, nl. bij die met *scherpe* patronen gedaan. Ontvangt hij de eene of andere tactische opdracht, dan zal hij die goed uitvoeren; misschien niet precies naar de inzichten van hem die de opdracht gaf, maar dat behoeft ook niet; hij zal bewaard blijven voor het begaan van grove tactische fouten en voor de, als onvermijdelijk gevolg daarop volgende, afbrekende critiek.

En ook de troep zal zich bij zulk eene gelegenheid goed houden; immers zulke oefeningen werden reeds meermalen gehouden op een schietterrein tegenover een werkelijken vijand, voorgesteld door schijven!

Uit een en ander volgt dat de opleiding in het schieten niet alleen de eindresultaten van de *geheele* opleiding van den troep omvat, maar ook van de *geheele tactische* vorming van het kader en van ons, officieren.

Zooals ik aantoonde, treedt ook ons eigen belang hierbij sterk op den voorgrond want ieder die nog eene toekomst in het Leger heeft of meent te hebben, of die voor het Leger zelf eene toekomst wenscht, moet naar mijne innige overtuiging beginnen met alles, wat in zijne macht is, te doen voor de meest volledige schietopleiding. Doet hij dat, dan doet hij vanzelf de rest, want zooals ik heb gemeend aan te toonen, *kan* dan ook zijne tactische vorming niet verwaarloosd worden.

Zoo eenigszins mogelijk moeten de oefeningen in het gevechtsschieten met afdeelingen op een geheel vrij terrein worden gehouden en niet op gewone schietbanen.

De groote voordeelen hieraan verbonden springen dadelijk in het oog; op een baan toch zijn de afstanden nagenoeg geheel bekend en kunnen de schijven onmogelijk *goed* worden opgesteld. Men krijgt op een baan onmogelijk eene goede tactische voorstelling van een geregeld gevecht.

En dat is *bepaald noodig*; het gevechtsschieten met afdeelingen is *niet* alleen eene *schietoefening*; neen, het is eene *tactische* oefening, die de werkelijkheid van het gevecht zooveel mogelijk nabijkomt, omdat wordt opgetreden tegen eene tegenpartij, op wie met scherp wordt geschoten. Slechts één stap scheidt die oefening van een werkelijk gevecht en die stap is, dat de tegenpartij onbewegelijk is en niet terugschiet. Overigens *kan* en *moet* de onderhavige oefening in *alles* overeenkomen met een *werkelijk gevecht*. ¹⁾

¹⁾ Zie vóórlaatste alinea van § 170 van het Voorschrift betr. de Wap. en Schietoef.

Het nabootsen van een *verdedigend* gevecht is uit den aard der zaak moeilijker dan dat van een *aanvallend* gevecht; immers voor eene goede voorstelling daarvan zou de vurende troep ter plaatse moeten blijven en zouden de schijven tot dien troep moeten naderen.

Ik herinner mij dat nu ongeveer 18 jaren geleden eene poging is gedaan om het *verdedigend* gevecht meer nabij te komen door de aanvalstroepen (de schijven) tijdelijk zichtbaar te laten en ze dan opnieuw te vertoonen dichter bij den vurenden troep. Daartoe waren op de Kemperheide op verschillende plaatsen diepe gaten gegraven, waarin (in elke kuil) één man was geplaatst, terwijl tusschen elke twee kuilen eene schijf was neergelegd die door middel van twee touwen, loopende over katrollen, aan verticale palen kon worden opgetrokken.

Elk man had een horloge bij zich en een briefje waarop vermeld was hoe laat precies hij de schijf moest optrekken en weér laten vallen. In theorie zou men zoo zeggen, was alles goed overdacht, maar de practijk haperde. Ik onderstel dat niet voldoende was gerepeteerd met de menschen, althans de zaak liep niet altijd juist zooals men dat gewenscht had.

Nu eens kwam eene schijf te vroeg op, zoodat de troep die daarop moest vuren daartoe nog niet gereed was en viel de schijf daardoor ook weér te spoedig weg; dan weér moest de troep te lang wachten op het zichtbaar worden van eene schijf; ook kwamen storingen voor doordat sommige touwen van de katrollen liepen of werden stuk geschoten waardoor allerlei ongemakken ontstonden.

Het overzicht over de schijven was totaal weg; men kon de menschen in de kuilen geen seinen of teekens geven daar zij de signalen niet hoorden, enz., enz.

Als ik 't mij goed herinner is eene soortgelijke oefening hier later nooit meer gehouden; 't was ook wel wat heel kunstmatig, ofschoon de bedoeling zeer goed was, nl. om alweér een stap dichter te komen tot een werkelijk *verdedigend* gevecht door den vijand zich te laten bewegen.

Misschien kan later in het schietkamp bij Harskamp getracht worden eene dergelijke oefening te organiseeren; men zou dan alle kuilen per telefoon kunnen verbinden met de standplaats van den Leider der oefening en deze zou dan, in verband met de toestanden bij zijn eigen troep, de verschillende schijven om zoo te zeggen kunnen oproepen wanneer hij zulks dienstig acht; doch dat is thans niet aan de orde.

Zoolang men er niet in slaagt eene eenigszins juiste voorstelling te geven van een naderenden vijand zullen, ook bij het beoefenen van het *verdedigend* gevecht, de schutters de doelen moeten naderen en daar dit vooral bij onze jonge miliciens scheeve voorstellingen opwekt, zou ik voor mij maar liever altijd het *aanvallend* gevecht beoefenen; feitelijk doen wij dat toch door steeds vooruit te gaan en de schijven te naderen en *kan* er nooit sprake zijn van eene *verdediging* eener ingerichte stelling. Doch dit is ook minder noodig, want heb ik met mijne compagnie goede resultaten verkregen bij de opleiding in het aanval-

lend gevecht, dan krijg ik die ook zeker, en in hogere mate, wanneer ik eene verdedigende stelling moet innemen; immers de factoren om beter te kunnen *raakschieten* — want nogeens, dààrop komt het aan — en zelf minder kans te loopen van getroffen te worden, komen dan den schutters ten goede.

Door voorts de oefeningen *niet* op gewone schietbanen te houden, doch op een geheel vrij terrein, zal ook meer voldaan worden aan § 175 van ons Voorschrift betreffende de Wapenen en Schietoefeningen alwaar men leest: „dat deze oefeningen *steeds* het karakter van gevechts-„oefeningen behooren te dragen” en dat er „mitsdien minder op veel „treffers, dan op eene oordeelkundige uitvoering behoort gelet te wor-„den” en in § 177 staat dat „hoe juister eene vijandelijke troepenop-„stelling door schijven kan worden voorgesteld, des te beter kan het „doel dezer oefening bereikt worden”.

Hieruit volgt alzoo dat hetgeen ik heb gezegd niet alleen *niet*-strijdig is met ons voorschrift, maar dat integendeel ons voorschrift *wil* en uitdrukkelijk *aangeeft* dat de bedoelde oefeningen op die wijze worden gehouden.

Immers het Voorschrift zegt „minder op veel treffers dan op eene „oordeelkundige uitvoering letten”; ’t is dus geen *schietoefening*; want dààrbij wordt *alleen* op treffers gerekend; neen, de *oordeelkundige uit-voering* zet het Voorschrift op den voorgrond, d.i. alzoo de flinke oplossing van een *tactisch vraagstuk*.

De oefeningen van onze miliciens in den velddienst, in het gevechts-exerceeren en in het schijfschieten moeten met de oefeningen in het gevechtsschieten met afdeelingen gecombineerd worden en dààrom zijn die oefeningen, mits goed geleid en zoo goed mogelijk uitgevoerd, van zoo onberekenbaar nut.

Ten slotte moet ik nog opmerken dat ik het jammer vind dat de gevechtsschietoefeningen met afdeelingen niet compagniesgewijze kunnen plaats hebben. De compagniescommandant is de man voor de *geheele* opleiding in het schieten zijner compagnie; hij regelt dien dienst van het begin af aan en nu krijgt hij, door samenvoeging van compagnieën bij de gevechtsschietoefeningen, nooit een goed en volledig overzicht van de geoefendheid en de betrouwbaarheid *zijner* compagnie.

Wij allen geven ons veel moeite voor de schietopleiding, maar toch ontbreekt ons de gelegenheid tot het maken van vergelijkingen tusschen onze compagnieën voor wat betreft het hoofddoel der geheele schietopleiding, d.i. het vormen van *gevechtsschutters*. Wedijver in den goeden zin van het woord, is eene uitstekende zaak, al moet men zich *natuurlijk* onthouden van *alles*, wat zou kunnen gelijken op het elkander vliegen afvangen.

De compagniescommandant en zijne luitenants missen door het samen-voegen der compagnieën de gelegenheid om na te gaan, wààrin hunne compagnie nog tekort schiet, ten einde te trachten daarin verbetering

1 in de maand *Februari*; en wel gevechtsschieten met afdeelingen;
aanyallend gevecht.

1 " " " *Maart*; " " gevechtsschieten met afdeelingen;
verdedigend gevecht.

Moet gerekend worden op *acht* maanden oefeningstijd, zoodat *alle* schietoefeningen vóór 15 November moeten zijn afgelopen ¹⁾, dan moeten ook de oefeningen in het gevechtsschieten vroeger worden gehouden, maar dan kan ik mij, zooals ik reeds op blz. 523 en 524 van dit opstel betoogde, van de opleiding in het schieten voorloopig *geen* bevredigend resultaat voorstellen.

¹⁾ Zie de noot op blz. 523 hiervoren.

ARNHEM, Februari 1899.

B. J. LAND.

Kapitein der Infanterie.

Eenige opmerkingen naar aanleiding van: „Rijkunstige opleiding volgens de oude school-, de nieuwere school-, of eene combinatie?”

(Mil. Spectator 1899, N°. 5.)

Schrijver van bovenaangehaald artikel begint op blz. 303, 4de alinea, te zeggen, dat het hem gewenscht en plichtmatig voorkomt een woord van waardeering te brengen aan V. A., voor diens artikel „*Over de rijkunst*”, voorkomende in de Novemberaflevering van dit Tijdschrift.

Voorzeker verdient het artikel van V. A. de belangstelling en waardeering van een ieder, bij wien het ernst is de nieuwe ruiterschool juist toe te passen en te willen doen strekken tot het brengen van verbetering in de rijkunstige opleiding van den stukrijder.

De waardeering van den schrijver, die naar mijn gevoelen in zijn artikel zulke ondubbelzinnige bewijzen geeft de nieuwe ruiterschool voor de opleiding van den stukrijder volstrekt niet te begrijpen, is echter niet groot.

Zijn artikel getuigt mijns inziens van de meest grenzeloze begripsverwarring:

- a. omtrent de beginselen, waarop de rijkunstige opleiding van den stukrijder moet berusten;
- b. omtrent de beteekenis en waarde van de uitwendige middelen, waarvan men zich bij het practisch onderricht bedient, om die beginselen het meest tot hun recht te doen komen; en
- c. omtrent het doel, dat bij de opleiding van den stukrijder moet voorzitten, nl. om hem voor zijn taak berekend te maken.

Bij zulk een begripsverwarring omtrent die hoofdzaken, gepaard aan een overtuiging, die hem op blz. 315, 2de alinea, doet zeggen: „*hij iedere aantijging terugwerpt, als zoude hij het systeem niet begrijpen*”, geloof ik, dat het niet mogelijk is den schrijver tot het begrip te brengen, dat hij het nieuwe reglement niet begrijpt. Het beste voor hem is zijn eigen weg te volgen, zoolang de boven hem geplaatste autoriteiten althans meenen hem te mogen toestaan in strijd met bestaande voorschriften te werk te gaan.

Schrijver is hiermede echter niet tevreden. Hij eindigt zijn artikel de hoop uitsprekende, veler instemming te mogen verwerven voor eene door hem uitgevonden, zoogenaamde „*nieuwste school*”.

Ten einde hen, die zich aangetrokken mochten gevoelen tot de „school VAN SETERS”, eenigszins duidelijk te maken, waarom die nieuwste school niet leiden zal tot verbetering in de rijkunstige opleiding van den stukrijder en naar mijn gevoelen dus bepaald afkeuring verdient, kan het wellicht van nut zijn, zij het dan ook maar in algemeene trekken, toe te lichten, waarom en op welke grondslagen een nieuwe ruiterschool voor de rijkunstige opleiding van den stukrijder bij de bereden-artillerie werd samengesteld.

Op grond van oorlogsondervinding is gebleken, dat de bespanningen der artillerie dikwerf in de practijk tekortschieten in arbeidsvermogen, in trekkracht, een ook bij onze diensten en oefeningen dikwerf en nog dagelijks waarneembaar verschijnsel.

Wat was de oorzaak van het tekortschieten in arbeidsvermogen? werd gevraagd.

Hoe geschiedde de opleiding van man en paard?

Volgens de voorschriften der cavalerie.

Naar welk doel werd daarbij gestreefd?

In het algemeen bij het paard naar de houding van het schoolpaard, bij den ruiter naar de houding van den schoolruiter.

Aangezien de ondervinding geleerd heeft, dat tot verhooging van volharding en van arbeidsvermogen (verkrijgen van grootere snelheid op de renbaan en van grootere trekkracht bij het in beweging brengen van lasten), het een noodzakelijke eisch is, dat het paard telkens in een bepaald verband moet kunnen geplaatst worden, waarbij rekening dient te worden gehouden met gebruiksdoel en eisch van het oogenblik, zoo werd een ontwerp-reglement voor de africhting van het artilleriepaard ingevoerd, waarin met die eischen werd rekening gehouden. ¹⁾

Dit reglement bleef voorloopig in aansluiting aan het cavalerie-reglement, terwijl de opleiding van den man nog geheel volgens het cavaleriereglement geschiedde. Aangezien tusschen de opleiding van den ruiter en de dressuur van het paard noodzakelijk het nauwste verband moet bestaan, zullen ruiter en paard tot vermeerdering van arbeidsvermogen naar eisch samenwerken, zoo was de samenstelling van een nieuwe ruiterschool een gebiedende eisch.

Schrijver schijnt het noodzakelijk verband tusschen opleiding van ruiter en paard niet te begrijpen; althans duidelijk is het hem niet, aangezien hij slechts ten deele (waarom ten deele begrijp ik niet) gelooft aan den wederkeerigen invloed, dien ruiter en paard op elkander uitoefenen. Hij gelooft bijv. alleen aan den slechten invloed van een in slechte houding gaand paard op de houding van den

¹⁾ In Duitschland werd in eene aanschrijving, voorkomende in het Armeeverordnungsblatt van 5 Juni 1890, N°. 14, N°. 138, door het Kriegsministerium voorgeschreven naar welk doel bij de dressuur van het artilleriepaard in de eerste plaats moest worden gestreefd.

ruiter, en niet aan den goeden invloed van een in goede houding gaand paard (zie blz. 324, 2de alineæ).

Aan welke eischen moet een nieuw voorschrift voor de opleiding van den stukrijder, in verband met het voorschrift voor de dressuur van het paard, nu voldoen?

In de eerste plaats moet de ruiter leeren het paard zoo weinig mogelijk te hinderen in zijn arbeid, en in de tweede plaats moet hij leeren het paard de voor het oogenblik vereischte houding naar zijn wensch en wil te laten aannemen.

Het eerste wordt verkregen door den zit op het evenwicht zooveel mogelijk te volmaken; het tweede door den man de bewegingen van het paard onder zich te leeren voelen, zijnde dit een noodzakelijke eisch om op die bewegingen invloed te kunnen uitoefenen tot het in het vereischte verband plaatsen van het paard.

Die grondbeginselen: „*zit op het evenwicht*”, en „*leeren voelen van de bewegingen van rug, ribben en achterbeenen, om te leeren inwerken op het paard*”, — kunnen bij de rijkunstige opleiding van den man volgens de nieuwe ruiterschool geheel tot hun recht gebracht worden.

Wie nu mocht meenen, dat die beginselen nieuw zijn, zou toonen al zeer weinig op de hoogte te zijn van de beginselen der oude rijkunst, welke naar een gelijksoortig doel streefde, nl. naar zit op evenwicht, naar ontwikkeling van rijkunstig gevoel. Voor het laatste legt de nieuwe ruiterschool echter een beteren grondslag, omdat het de wijze, waarop rijkunstig gevoel geleidelijk ontwikkeld kan worden (het in de allereerste plaats vereischte kunnen onderkennen van de bewegingen van het paard onder zich), beter aangeeft.

Waar de Kapitein VAN SETERS de nieuwe ruiterschool dus een „nieuwe school” gelieft te noemen, toont hij, mijns inziens, niet te weten wat men in rijkunst eigenlijk onder „school” verstaat. Deze toch wordt bepaald door beginselen en niet door uitwendige middelen.

Een onmisbare eisch, om de bewegingen van het paard onder zich te leeren voelen, is, dat bij de opleiding van den ruiter deze niet in een houding geplaatst wordt, of hem gezegd wordt die aan te nemen, want dan maakt men hem het onderkennen der bewegingen van rug, ribben en achterbeenen, zooal niet geheel onmogelijk, dan toch in ieder geval zeer bezwaarlijk en veel moeilijker.

Waar *zit* de vorm is, dien het lichaam van den ruiter leert aannemen, als gevolg van het leeren medegaan met de bewegingen van het paard, noodig voor evenwicht en voor het niet hinderen van het paard in zijn arbeid, en *houding* de vorm is, dien het lichaam van den ruiter aanneemt op last van den onderwijzer, verbiedt het reglement terecht bij het onderwijzen van den zit op het evenwicht het laten aannemen van een bepaalde houding door den ruiter op last, of zelfs maar op aanwijzingen van den onderwijzer.

Het *paard* moet bij het onderwijzen der zitoefeningen het lichaam van den ruiter den gewenschten vorm leeren aannemen; wanneer de

onderwijzer den ruiter gelast een houding aan te nemen, dan geschiedt dit ten koste van evenwicht, ten koste van het leeren medegaan met en het leeren onderkennen van de bewegingen van het paard onder zich, beide zaken noodig voor vermeerdering van arbeidsvermogen en mogelijkheid van inwerken. Hoe meer de onderwijzer de aandacht van den recruit hierbij afleidt van zijn houding, — één van de bedoelingen van het balspel, — hoe spoediger deze zal leeren ongedwongen de bewegingen van het paard te volgen.

Schrijver gaat bij de toepassing van het reglement rechtstreeks hier-tegenin te werk. Hij spreekt, op blz. 318, 6de alinea v. b., en blz. 333, 4de alinea v. b., met waardeering over het balspel van DÉNES SZECHENY, maar handelt in de practijk rechtstreeks in tegen hetgeen deze daaromtrent zegt, o. a. blijkende uit de volgende aanhaling uit „*Reiten und Fahren*”, van DÉNES SZECHENY, 1891, blz. 109:

„Der Hauptzweck dieses Systems is der: den Schüler, sobald als „möglich Vertrauen, Sicherheit, jene lustige Geschmeidigkeit des Sitzes „beizubringen die ihn zu jeder Action befähigt, ohne das er an seinen „Sitz nur zu denken brauche”.

„Der Ball zwingt ihn, besonders wenn er diesen einmal höher aufwirft, „sich schnell nach den verschiedensten Richtungen zu wenden, und die „Sicherheit, die er auf diesen Weg erlangt, ist dann eine *unbewusste*, „*instinktmässige*”.

„Ich bin froh wenn er, durch den Ball in Anspruch genommen, auf „*seinen Sitz vergisst*”.

„Das *Corrigiren* zieht seine Aufmerksamkeit auf seinen Sitz, und der „eigentliche Zweck, einen *unbewussten*, instinktmässigen guten Sitz zu „erreichen, wird dadurch nur beeinträchtigt”.

„Anfangs vermied ich das *Corrigiren* nur aus Rücksicht für die Leute, „weil ich eben nichts verlangte, wie einen ruhigen und sicheren Sitz; „die Erfahrung brachte mir aber die angenehme Ueberraschung, dass „sie alle bei dieser Methode einen *correcten* Sitz erhielten. Darum liesz „ich später das *Corrigiren* sogar *prinzipiell* weg, was die Abrichtung „sehr vereinfachte”.

Heeft Schrijver nu recht te beweren het reglement, dat geheel in dien geest is samengesteld, goed te begrijpen, waar hij bij de toepassing rechtstreeks tegen geest en bedoeling in te werk gaat?

Het begrip van „zit” en „houding”, alsmede de bedoeling van het balspel van DÉNES SZECHENY ontgaan den Kapitein VAN SETERS, die het nieuwe systeem zoo uitstekend zegt te begrijpen, dus geheel en al.

Hij wraakt de bepaling van „zit” van het reglement (zie blz. 322, 3de alinea v.o.).

Voorzeker is het maken van een bepaling zeer moeilijk en die van het reglement zeker niet volmaakt, maar is nu zijne bepaling: „door „zit verstaat men de verbinding van ruiter en paard, die de communi- „catie vormt tusschen ziel van den ruiter en ziel van het paard”, zoo- „veel beter (blz. 322, onderaan)?

Geeft die bepaling *niet* veel te denken, wat men te verstaan heeft onder eene stoffelijke verbinding van twee geestelijke zaken, of bedoelt schrijver soms met ziel van paard en ziel van ruiter, de rug van het paard en het zitvlak van den ruiter, gedachtig aan het antwoord van den jongen aan den vader, op diens vraag: waar zit je ziel?

Op welke ongeloofelijke wijze nu „zit” en „houding” dooreen verward worden, blijkt uit het volgende:

Blz. 306, 3de alinea v. b., zegt schrijver: het geheel eens te zijn met het reglement en met PLINZNER, en zoo doordrongen te zijn van de hooge waarde van den *zit*, dat hij (zie vijf regels later) zijn onderricht altijd begon met de ruiters in de *houding* te zetten, enz.

Reg. 10 v. o. nog eens: maar... *éerst in de houding*. Maar dit geldt misschien (zie 2de alinea v. o., blz. 307), alleen voor oudere ruiters zou men zeggen.

Doch men leze daar ter plaatse verder: men *eischt* van den recruit geen bepaalde *houding*, maar geeft hem aanwijzingen voor ligging van beenen en *houding* van bovenlijf (dus toch weér wel *houding*), dan leert men hem zonder knijpen evenwicht te bewaren en de bewegingen van het paard te volgen. Op welke wijze? op *commando* of *hoe?*, door hem te zeggen: daar zij evenwicht, evenals op den 1sten scheppingsdag gezegd werd: „daar zij licht, en daar was licht”.

Verder wordt den recruit weér gezegd: die *houding* aan te nemen, waarbij hij in draf het minste stoot en in galop niet met het zitvlak den zadel verlaat, en dat alles zonder knijpen en *in de houding*, (schrijver, wat was er voor u veel te leeren uit V. A.'s opstel en wat een eigenaardigen indruk maakt uwe „nieuwste school” op mij).

Nu weér onderaan de bladzijde (blz. 307): men maakt het den ruiter onmogelijk, enz., wanneer men streeft naar het leeren aannemen van een uniforme *houding*, enz.

Juist schrijver, precies het reglement. Nu in den volgenden zin (blz. 308) weér de bescheiden meening van den schrijver, dat men den man toch kan vertellen welke *houding* de meest gunstige is, enz. (dus toch weér wel *houding*).

Of is dat maar een vertelseltje?, maar vertel hem dan liever van Moeder de gans; waarachtig dat is beter, dan denkt de man aan iets anders en men heeft kans op een goed resultaat.

Schrijver haalt nu tot staving van zijne wijze van opvatting aan (op blz. 308, 4de en 5de alinea v. b.), wat het Deutsche cav. reglement en in de 6de alinea wat ROSENBERG daaromtrent zegt; eindelijk op blz. 306, 2de alinea, wat PLINZNER aanvoert.

Zij allen spreken echter niet anders dan van een *militärische Sitz*.

Geen van allen van *houding* evenals het nieuwe reglement.

En lees nu nog de 2de alinea v. o., blz. 308, deze eindigt:

„Kan het duidelijker?”

Nee, het kan niet duidelijker, maar voor u, schrijver, is het toch

nog niet duidelijk genoeg, want de waarschuwing, het vooral niet van den beginne af aan te doen, wordt door u in uwe „nieuwste school”, overal waar gij mededeelt hoe volgens u moet worden te werk gegaan, geheel in den wind geslagen.

Wanneer, zegt ROSENBERG, kan men aandacht gaan schenken aan de vormen (zie reg. 26 v. b. blz. 308): „Kann der Mann erst reiten, enz.”.

De beschrijving, die schrijver op blz. 306 geeft van de wijze, waarop dezen winter door hem het onderricht werd gegeven, en die zulk een duidelijk beeld geeft op welke wijze het reglement door hem is begrepen en wordt toegepast, kan eenigszins vergeleken worden met het volgende.

Een vader ging met zijn jongen naar den schouwburg; de jongen zag nog nooit eene tooneeluitvoering. In de zaal gekomen, geeft hij zijn jongen een uitstekende plaats vlak over het tooneel.

Nauwelijks gezeten bindt hij hem echter een blinddoek voor, daarbij zorg dragende dat alle tochtgaatjes zorgvuldig zijn afgesloten. Nu plaatst hij zich naast hem, en vestigt hij de aandacht van den jongen in de allereerste plaats op den blinddoek. Verschuift die soms dan moet hij dien blinddoek eerst weer herstellen, en nu zegt hij heel gemoedelijk: „en nu jongen opgelet, en goed uitgekeken”.

Wanneer de jongen nu zegt dat hij niets ziet, dan vertelt de vader hem wellicht wat hij zien moet. Visioenen doemen voor zijn oog op, en werkelijk ten slotte meent hij en gelooft hij wellicht wat te zien. Hij heeft immers het volle vertrouwen in zijn vader, die het veel beter weet dan hij.

Maar iets gezien, iets waargenomen met zijn eigen oogen heeft hij *zeer zeker niet*.

Waar de jongen nu later, gedachtig aan den raad zijns vaders, zich telkenmale goed den blinddoek voorbindt, daar neemt hij natuurlijk volstrekt niets meer waar; hoe steviger hij zich nu den blinddoek voorbindt (dat was immers zijns vaders nadrukkelijke raad, waarop altijd zijn aandacht gevestigd moest blijven) des te minder zal hij zien.

Natuurlijk gaan alle vergelijkingen eenigszins mank, maar zooals die vader zijn zoon een blinddoek voordeed om hem een tooneelvoorstelling te laten zien, zoo wordt door een ieder gehandeld, die bij het onderricht in de zitoefeningen *begint* met den ruiter in de houding te zetten.

Hij belet den nog geheel ongeoeffenden ruiter de bewegingen van rug, ribben en achterbeenen te leeren voelen; hij snijdt hem den weg af zijn gevoel te leeren ontwikkelen.

De opmerking, dat in vroegere voorschriften toch wel in dien geest werd te werk gegaan, is juist, maar van welken tijd dateert zulks?

De oude meesters der rijkunst plaatsten hunne leerlingen eerst tusschen de piliers, later aan de longe, op uitstekend afgerichte en in de houding van het schoolpaard bevestigde paarden.

Toen kon de onderwijzer den leerling aanwijzigingen geven omtrent

de houding, waarin deze het spoedigst zijn evenwicht zou leeren vinden, op het in de houding van het schoolpaard zich bevindende paard, terwijl einddoel bovendien altijd was houding van den schoolruiter voor den man, houding van het schoolpaard voor het paard.

Dat streven straalde nog altijd door in de vroegere voorschriften, maar de in een schoolhouding bevestigde schoolpaarden ontbraken bij het onderricht, terwijl aan de houding van den ruiterschoolruiter dezelfde eischen van den schoolruiter werden gesteld.

Waar echter hiermede niet meer voldaan wordt aan de thans te stellen eischen, worden in de nieuwe ruiterschool, met inachtneming van de beginselen der oude rijkunst, oefeningen voorgeschreven, waardoor evenwicht en rijkunstig gevoel beter dan vroeger verkregen en ontwikkeld kunnen worden; en waar ontwikkeling van rijkunstig gevoel nu te allen tijde het doel was van het leeren rijden (ik geloof niet dat dit zal worden tegengesproken), het doel dus van de „oude school”, en de nieuwe ruiterschool thans door een ander en beter middel streeft naar datzelfde doel, waar bestaat dan verschil in doel?

Het uitwendige middel is veranderd, maar — en dit leert de ondervinding — het doel wordt daarbij door meerderen bereikt, d. w. z. het aantal ruiters met rijkunstig gevoel neemt toe, en daarmee wordt eene groote schrede voorwaarts gedaan.

Eenmaal zijn paard hebbende leeren voelen en den zit op het evenwicht bevestigd hebbende, kan de ruiterschool hulpteekenen en inwerkingen leeren aanbrengen, waarbij hij niet meer met zijn zit te kampen heeft en geen inwerkingen aanbrengt op oogenblikken, waarop het paard er niet aan kan gehoorzamen.

Van het laatste begrijpt schrijver echter geen woord, blijkbaar uit hetgeen hij zegt op blz. 310 onderaan en op blz. 311 bovenaan.

Wanneer schrijver zelf begreep, wat hij daar heeft neêrgezet, zou hij zich over zichzelf moeten schamen. Gelukkig voor hem, dat hij het niet begrijpt.

Ik zou te uitvoerig moeten worden, om verder uiteen te zetten hoe het leeren aanbrengen van hulpteekenen en van inwerkingen ten slotte het lichaam van den ruiterschoolruiter een vorm doet aannemen, die aan alle vereischten van eene goede houding en een meêgaanden zit op het evenwicht voldoet en waarbij tevens eene betere ontwikkeling van rijkunstig gevoel verkregen wordt, dan voorheen het geval was. Bij de vroegere opleiding werd zulks slechts het deel van enkele, van natuur bijzonder begaafde ruiters. Aan de ontwikkeling van rijkunstig gevoel nu bestaat de grootste behoefte, daar dit een noodzakelijke vereischte is, om op het paard te kunnen inwerken, ten einde dit in het vereischte verband te kunnen plaatsen, noodig voor vermeerdering van arbeidsvermogen.

Voorzeker zullen er, zooals schrijver op blz. 312, 2de alinea, opmerkt, wel altijd, evenals ook thans nog, goede, minder goede en slechte ruiters zijn gevormd, doch dit zal wel altijd zoo blijven.

Gedurende de 8 jaren echter, waarin ik het nieuwe reglement volg, waar ik gedurende bijna 20 jaar honderde recruten volgens de vroegere voorschriften onderricht gaf, zijn de resultaten ontegenzeggelijk veel beter geworden. Maar niet afwijken van het reglement, geen eigen uitvindingen, het niet beter willen weten dan de mannen, die door het bedenken der uitwendige middelen de groote verdienste hebben, ontwikkeling van het gevoel en leeren inwerken op het paard, de onvoorwaardelijke vereischten voor vermeerdering van arbeidsvermogen, zulk een groote schrede voorwaarts te hebben gebracht.

Waarom en met welke bedoeling schrijver den lezer tracht wijs te maken, dat ik de mogelijkheid zou ontdekt hebben, onderricht te geven in zitoefeningen op de in het reglement aangegeven wijze (zie laatste alinea op blz. 314), weet ik niet. Even zoomin begrijp ik wat ons inlandsch paard daarmee te maken heeft.

Van zijne belesenheid had men mogen verwachten, dat hij beter op de hoogte zou zijn. Waar dit nu blijkt niet het geval te zijn, moest hij zich onthouden hebben zulke grove onjuistheden te vertellen. Alvorens in een tijdschrift te vermelden, wat een ander al dan niet gedaan of uitgevonden zou hebben, moet men zekerheid hebben of hetgeen men zeggen wil juist is, of anders moet men zich betere inlichtingen verschaffen.

Ik kan schrijver verzekeren, dat ik noch de verwaandheid bezit te denken, noch de ijdelheid te wenschen de uitvinder te zijn van een „nieuwe school” (zooals schrijver de nieuwe ruiterschool gelieft te noemen) of van „nieuwe beginselen” op rijkunstig gebied.

Het ontwerpen van een „nieuwste school” wensch ik aan hem over te laten. Aan hem; die op blz. 309, 2de alinea, verklaart te verkeerren in rijkunstig minder gunstige levensomstandigheden, ons in de volgende alinea verhaalt nimmer aan een rijsschool te zijn geweest en die, zie 5de alinea blz. 311, meent dat de rijkunst uit boeken zou te leeren zijn. Hij spreekt daar toch van boeken, die zijn leermeesters waren.

Een eigenaardig beeld van schrijvers doen en laten wordt gegeven door de mededeeling, dat hij (zie blz. 311, 6de alinea v. b.), belast met de africhting van recruten te paard en van de jonge paarden te *Roermond*, naar zijn eigen zeggen daarbij te rade ging naar de aanwijzingen van vreemde schrijvers (voorzeker hoogst verdienstelijke mannen).

Bestonden er dan geen Nederlandsche voorschriften? of bestaan reglementen alleen om ze niet te volgen?

Eene vergelijking van vroegere voorschriften met de latere kan dan door schrijver ook niet gemaakt worden.

Men zou bijna zeggen, dat schrijver niet geweten heeft, dat er voorschriften bestonden, waarom ze anders geheel verzwegen? Of waren die in zijn oogen niet goed?

Maar welk een toestand moet dat op den duur scheppen, wanneer

A zoo te werk gaat, B weer zus en C weer anders; ieder omdat hij vermeent, dat zijn inzichten de beste zijn.

Waarlijk voorschriften en reglementen worden dan overbodig.

Of moet men aannemen dat schrijver zoo verwaand is, dat hij, met zijn minder gunstige rijkunstige levensomstandigheden, zonder rijkunstige opleiding en zijn wijsheid op dat gebied uit de boeken gehaald hebbende, nu op die basis hoopt op veler instemming met de, naar zijn begrippen aanbevelenswaardige, nieuwste school te zullen kunnen verwerven.

Even gebrekkig als schrijvers begrip is omtrent zit op het evenwicht, is zijn begrip omtrent den gebogen zit.

Het verpletterende getal (genoemd op blz. 328 onderaan en op blz. 329), van 20,000 verloren wendingen is afschrikwekkend.

Ik hoop dat het getal juist moge zijn, doch neen, ik hoop dat het niet juist moge wezen, ik hoop dat het er 50,000 geweest zullen zijn.

Vijftig duizend gelegenheden voor den ruiter om onbewust te kunnen leeren de bewegingen van het paard in een wending te volgen, den gebogen zit te hebben leeren aannemen zonder dat hij zichzelf bewust was dit te doen.

Natuurlijk alleen mogelijk, wanneer men hem niet in een houding zet, of daaraan telkens herinnert, en dat hij evenwicht tracht te krijgen door te leeren zijn zwaartepunt te accommoderen met dat van het paard, door die onbewuste bewegingen, die geen onderwijzer hem kan zeggen, en waaraan hij zich onttrekt, wanneer hem gezegd wordt daartoe meer aansluiting te nemen, tot welk laatste hij trouwens zeker verplicht wordt, wanneer men tegelijkertijd een bepaalde houding van hem vergt.

Schrijvers opmerking in den 4^{den} regel van de 4de alinea op blz. 329: „dat schijnt niet vanzelf te komen, dat schijnt het paard den ruiter „niet aan te geven” enz., zou ironisch zijn, wanneer zij juist was.

Thans blijkt er weër uit zijn totaal niet begrijpen, van het doel der oefening, want schrijver, zooals ge den zin zelf aanvangt: „het komt „wel vanzelf, en het paard geeft den gebogen zit den ruiter wel aan”.

Schrijver wil echter den man van tevoren zeggen hoe hij den gebogen zit moet aannemen, zooals uit de beide volgende alinea's blijkt.

Alles dus maar weër mechanisch, automatisch, den man bewegingen geleerd, om toch maar rechtstreeks tegen te werken, dat deze zijn paard onder zich zal leeren voelen, en in strijd met hetgeen ROSENBERG zegt, dat men den man toch geen bewegingen moet leeren uitvoeren.

Schrijver bewijst ROSENBERG, van wien hij een groot vereerder zegt te zijn, al even goed te hebben begrepen als het nieuwe reglement.

Waarom, vraagt men wellicht, moet den man dan het aannemen van den gebogen zit later wel onderwezen worden?

Het volgende kan hierbij wellicht tot voorlichting dienen.

Ieder paard, dat een wending maakt, moet daartoe buiging aannemen, anders is wenden onmogelijk.

Bij goed geleide zitoefeningen leert de man (wil hij in harmonie met het paard blijven voor het bewaren van evenwicht) onbewust den gebogen zit aannemen; in welke mate, hoeveel, of hoe weinig, dat geeft het paard den ruiter aan. Brengt de man automatisch den schouder voor, dan doet hij zulks te veel of te weinig, in beide gevallen stoort hij kunstmatig de harmonie tusschen hem en het paard, en die harmonie te verkrijgen is juist het doel der zitoefeningen.

Eenmaal de zitoefeningen geëindigd zijnde, wordt overgegaan tot het onderwijzen der hulpen, waartoe ook het maken van wendingen behoort.

De ruiter moet nu de hulpen leeren aanbrengen, om op het door hem gewenschte oogenblik het paard te laten wenden, dus die, noodig om het paard buiging te laten aannemen.

Hij moet daartoe den gebogen zit aannemen omdat die zit, in verband met de andere hulpen, de aangewezen zit is voor een gelijktijdig aanbrengen van wendende gewichts-, wendende teugel- en wendende beenhulpen, waardoor het paard buiging aanneemt en waarvan wenden het noodzakelijk gevolg is.

Het leeren aannemen van den gebogen zit geschiedt dus niet, omdat de man zulks nog nooit zou gedaan hebben; maar omdat hij het bij de zitoefeningen alleen *onbewust* geleerd heeft, en nu *bewust* moet gaan doen als hulp voor het laten aannemen van buiging door het paard, noodig om te wenden.

Het onbewust leeren aannemen van den gebogen zit was een vereischte om den ruiter te leeren voelen het nemen van buiging door het paard.

De wijze, waarop vroeger de hulpen werden onderwezen bij de wendingen, had automatische verrichtingen van handen en beenen, ten gevolge; zij bestond dus uit het leeren uitvoeren van bewegingen, waarbij men zich geen rekenschap gaf van het doel der hulp. Bovendien werden de wendingen toen gelijktijdig uitgevoerd op commando, waarbij de recruit zeer dikwijls volstrekt niets deed.

Het groote gebrek van schrijver en dat van velen met hem in deze is, dat hij nog nooit getracht heeft zich een verklaring te geven van het doel en de werking op het paard van een teugel-, been- of zithulp. De hulpen, zooals die vroeger werden onderwezen, waren grootendeels automatische verrichtingen, bewegingen op commando uitgevoerd, waartegen ROSENBERG met recht te velde trekt.

Schrijver spreekt er wel over met woorden, die hij echter toont zelf niet te begrijpen (zie blz. 331, reg. 5—3 v. o.).

Waar de nieuwe ruiterschool zich nu wel rekenschap geeft van de gronden, waarop de voorgeschreven hulpen berusten, klinkt zulks velen vreemd en nieuw in de ooren, en spreekt schrijver zelfs van een „nieuwe school”, omdat hij niet weet en zich nooit rekenschap gaf van de gronden, waarop de hulpen, in de „oude school” voorgeschreven, berustten.

De „oude school” gaf wel is waar alleen de hulpen aan, maar deze berusten wel degelijk op zekere gronden, en de ruiter met goed ontwikkeld rijkunstig gevoel gaat, ofschoon dikwerf voor zichzelf onbewust, te werk zooals de nieuwe voorschriften aangeven. Alleen kon hij, hetgeen hij zelf onbewust verrichtte, niet altijd juist onder woorden brengen. Het nieuwe reglement geeft hiervoor betere aanwijzingen, maar een vereischte daarvoor is begrip en gevoel van rijden hebben, en die beide zaken ontbreken den schrijver.

Reeds dat woord „nieuwe school” was voor mij voldoende, om te weten dat schrijver van het geheel niets had begrepen.

Zooals vroeger met een enkel woord werd opgemerkt is het begrip van schrijver, onder hetgeen door inwerkingen wordt verstaan, al even helder als omtrent zit op evenwicht, gebogen zit, enz.

Men leze slechts blz. 324 onderaan: geklop met onderbeenen is een onwillekeurige inwerking.

Inwerkingen zijn: onnoodig, overbodig en onvoldoende of ontoereikend (blz. 325).

Het paard moet bijv. plotseling zwaar trekken. Het paard begrijpt dat wel (zie blz. 311, 2de alinea) en klaar is de zaak.

Hoe kunnen er toch nog menschen geweest zijn als een STEINBRECHT, een PLINZNER en meer anderen, die kunnen beweren, dat inwerkingen noodig zijn en dan nog wel bij paarden met temperament en bloed?

Als het getij om is, moet men de bakens verzetten, zegt schrijver blz. 334, 2de alinea.

Een waar spreekwoord voorzeker; maar dat het *getij om* is met de invoering van den persoonlijke dienstplicht, en dat deze de noodzakelijkheid zou medebrengen van een principiële wijziging in onze rijkunstige opleiding, begrijp ik volstrekt niet.

Het getij was om, toen op grond van oorlogservaring en van ook nu nog dagelijks waarneembare zaken gebleken was en nog blijkt, dat de opleiding van man en paard niet meer voorzag in de noodzakelijke eischen voor het wapen.

Toen was er wijziging noodzakelijk en de autoriteiten, die daartoe het initiatief genomen hebben, deden dit omdat zij overtuigd waren, dat er behoefte was aan verbetering in onvoldoende toestanden. Misschien meent schrijver en menig ander met hem, dat die wijziging maar eene invallende gedachte, of eene persoonlijke opvatting van dezen of genen geweest is.

Nu is het misschien wel te betreuren dat schrijver het niet eens schijnt te zijn met die algemeen, ook in andere landen gevoelde behoefte, maar daarom bestond en bestaat ze toch.

Schrijver's ideaal schijnt nog altijd te zijn de toestand van strijdvaardigheid der batterijen te Rqermond in de jaren toen aan hem daar de opleiding van man en paard gedurende een paar jaar was opgedragen.

Op blz. 317 verhaalt schrijver, hoe in vroeger jaren de africhting der recruten in 4 à 5 maanden geschiedde.

Nu zou het voorzeker wel allerdwaast zijn te beweren, dat toen de resultaten alle onvoldoende of slecht zouden zijn geweest, maar in het midden latende hoe die waren, nòch van u, nòch van mij, nòch van wien ook, nòch ook in andere landen voldeden de resultaten aan de voor oorlogsgebruik te stellen eischen van strijdvaardigheid. Anders had zich de behoefte naar verbetering nooit doen gevoelen. En tot dien toestand wil schrijver het wapen thans terugvoeren, en daarin vind ik dat niemand, die het wel meent met het wapen, met hem kan medegaan.

Zijne bewering, die hij den lezer schijnt te willen wijs maken, dat, aangenomen dat de beschikbare tijd voor opleiding van den man slechts 104 dagen bedroeg, die opleiding volgens de nieuwe voorschriften in dien tijd niet zou kunnen geschieden, berust op geen enkelen grond.

Ik spreek hem zulks met de meeste beslistheid tegen.

Schrijver houde het mij ten goede dat ik aan zijn oordeel in deze niet die waarde kan hechten, die hij wellicht zou wenschen, dat er aan gehecht werd, want zijn grootste motief voor de invoering zijner nieuwste school zoekt hij in de bewering dat het getij om is, door de invoering van den persoonlijke dienstplicht, en den daaruit wellicht voor ons volgende korteren dienstdijd.

Daar echter uit zijn artikel blijkt, dat hij nog nooit een man volgens de nieuwere voorschriften heeft opgeleid, zoo berust zijne bewering zeker niet op ondervinding.

Straks zou hij wellicht nog willen beweren, dat de nieuwe ruiterschool als eisch stelde, een onderbreking van de instructie, zooals die sinds jaren geschied is en die niemand wel als een ideaal-toestand ooit beschouwd zal hebben.

Omdat bij de invoering der nieuwe ruiterschool deze voor dien toestand werd passend gemaakt, meent hij wellicht dat deze niet even zoo goed passend te maken is voor andere toestanden.

Bij beschikking over dezelfde hoeveelheid tijd zal het betere voorschrift, bij een behoorlijke oordeelkundige toepassing, ook betere resultaten moeten opleveren dan het minder goede.

Aangezien ik die nieuwere voorschriften gedurende 4 jaren als B.-Ct. wel heb toegepast en heb laten volgen, even zoo goed als ik 20 jaar volgens de andere voorschriften ben te werk gegaan, veroorloof ik mij daaromtrent een vergelijkende beschouwing te mogen maken en een gevestigd oordeel te kunnen hebben.

Waar wellicht de vraag bij dezen of genen lezer zou kunnen opkomen, of die nieuwe ruiterschool in de practijk dan zoo erg moeielijk en onbegrijpelijk is, moet ik verklaren dat zulks niet het geval is. Het reglement moet echter den gebruiker toegelicht en onderwezen worden, evenals dat het geval is met ieder voorschrift op rijkunstig gebied, dat

iets anders voorschrijft dan het leeren uitvoeren van automatische verichtingen op commando van den onderwijzer.

Reeds in 1891 vestigde ik hierop de aandacht.

Gedurende de 4 jaar, dat ik over een batterij het commando voerde, heb ik het reglement zonder eenige moeite door verschillende luitenanten met zeer voldoende succes en met betere resultaten leeren toepassen, dan zij vroeger bij hunne instructie hadden.

De oudste luitenant, waarover schrijver spreekt in de 7de alinea blz. 312 als te hebben gediend bij de 4de batterij, heeft daar nimmer bij gediend, zoolang ik die batterij commandeerde.

Waarvoor al weër die onjuiste voorstelling aan den lezer?

Of diende zulks om meer kracht bij te zetten aan zijn nu volgend betoog?

Alsof, al hadde die luitenant wel onder mij gediend, een zich vergissen in een beoordeeling daarmede onmogelijk ware.

Hoewel schrijver op blz. 315, 1ste alinea, en op meer andere plaatsen zegt, een dergenen te zijn die zich „im System was suchen zu denken”, zoo kan ik in zijn betoog niet anders vinden, dan dat hij altijd „neben dem System gesucht hat”.

De raad door V. A. gegeven om zich streng, als men wil slaafs aan het reglement te houden, waar men het niet begrijpt, verdient dan ook alle aanbeveling.

Ik ben overtuigd dat er, behalve schrijver, wel meer personen zullen zijn, die, de bedoeling der oefeningen van het reglement niet juist onderkende, ter goeder trouw eigen denkbeelden daarin vlechten, en, wanneer als gevolg daarvan ten slotte het resultaat niet aan hunne verwachting beantwoordt, aan het nieuwe reglement de schuld daarvan geven.

Eerst het reglement niet eerlijk, niet juist toepassen, te goeder of te kwader trouw, en dan later het reglement de „bête noire” maken.

Schrijver gaat echter anders te werk. Hij heeft van het reglement (zie blz. 313, 2de alinea v. o.) zulke gunstige resultaten gezien (waar? toch niet bij zijn batterij waar het blijkbaar niet is gevolgd), dat hij met volle overtuiging kan verklaren: zeer dankbaar . . . te zijn, maar, omdat hij toch niet geheel voldaan is en als bewijs van zijn groote dankbaarheid en ingenomenheid met het reglement, hoopt hij op veler instemming met een „nieuwste school”, die geheel in strijd is met het nieuwe reglement.

Voorwaar, zeer logisch!

Ik wensch hiermede mijne opmerkingen te besluiten, voorzeker niet uit gebrek aan stof.

Iedere bladzijde en op iedere bladzijde elke zin geeft stof tot tal van opmerkingen, die echter zonder uitzondering in hunne conclusie eensluidend zijn, nl. dat schrijver geest en bedoeling van het nieuwe

reglement volstrekt niet begrijpt; zij zouden den lezer ten slotte dus slechts kunnen gaan vervelen. Mijn bezigheden staan mij trouwens ook niet toe aan schrijvers opstel meer tijd te wijden.

In het kort samengevat is de indruk, dien de door hem ontworpen zoogenaamde „nieuwste school” — voor zooverre deze uit zijn betoog te begrijpen is — op mij maakt, deze, dat zij zou zijn, niet alleen een verkrachting van de beginselen der nieuwe ruiterschool, maar daarmede even zoogoed eene verkrachting van die der „oude rijkunst”. In één woord, zij verdient naar mijn gevoelen in geen enkel opzicht ook maar de minste overweging.

Alvorens te besluiten wensch ik van deze gelegenheid gebruik te maken, de aandacht van belangstellende lezers te vestigen op een artikel van mijn hand: „Eene beschouwing over PLINZNER's geschriften op „rijkunstig gebied”, voorkomende in De Mil. Spectator No. 8 van den jaargang 1891, en zulks wegens het verband tusschen het daar en hier behandelde.

Het doel van dat artikel was de denkbeelden en beginselen, door PL. in zijn werken neergelegd, meer algemeen bekend te maken. Daarom trent toch heerschten toenmaals, en naar ik meen ook thans nog, zeer verkeerde begrippen en scheeve voorstellingen.

Zoodra op rijkunstig gebied in het algemeen, onder welken vorm ook, iets verschijnt, wat maar op nieuw gelijkt, wordt door velen, dikwerf zonder eenig ernstig onderzoek, met een enkel machtwoord uitgemaakt, dat al wat nieuw is of zelfs maar nieuw schijnt, onmogelijk goed kan zijn, of zelfs maar overweging zou kunnen verdienen.

Die, ik zal ze maar noemen, oppervlakkige beoordeelaars hebben het oude gekend, zijn daarmede opgegroeid, hebben daarmede hun sporen verdiend, en ik wil gaarne aannemen met recht, — doch daarmede is dan ook voor hen alles uitgemaakt.

Zij vergeten dan echter wel eens dat er anderen zijn, die eveneens de vroegere toestanden grondig gekend hebben, en met evenveel recht daarover kunnen oordeelen, doch daarbij niet blind zijn of blind hebben wenschen te blijven voor onvolmaaktheden en tekortkomingen van vroeger, en daarbij hebben leeren inzien, dat met ernst naar verbetering, naar vooruitgang moet worden gestreefd.

Het „Gymnasium des Pferdes”, door PLINZNER samengesteld uit de nagelaten papieren van zijn leermeester GUSTAV STEINBRECHT, is op rijkunstig gebied een standaardwerk, waarin de zuivere beginselen der oude rijkunst zijn neergelegd, beginselen waarop ook onze oude rijschool werd gegrondvest.

Wie een waarachtig belang stelt in het hier behandelde onderwerp, en zelf wil oordeelen wie GUSTAV STEINBRECHT geweest is en blijven zal, leze de levensbeschrijving van dezen man, die in de geschiedenis der rijkunst met recht eene eereplaats zal blijven innemen.

Hij leze daartoe:

GUSTAV STEINBRECHT, ein Leben im Dienste der Kunst, verschenen 1896 te Berlijn.

Hij zal zich dan kunnen overtuigen, hoe G. St. de zuivere vertegenwoordiger is der oude rijkunst, en dat menig schoolpaard, door ons met handgeklap toegejuicht in den circus, een product der kunst was van G. STEINBRECHT, door hem zelf afgericht volgens de beginselen van die rijkunst.

De beginselen der „Reiterausbildung” en van het „System der Pferdegymnastik” zijn door PLINZNER ontleend aan het „Gymnasium des Pferdes” en diezelfde beginselen vormen den grondslag van onze nieuwe ruiterschool en van het nieuwe samen te stellen reglement van africhting.

Ondoordacht is het en een bewijs, dat men zich niet de moeite geeft of wil geven om de zaak ernstig te onderzoeken, wanneer men derhalve zonder eenigen grond met één machtwoord tracht te beweren, dat de opleiding van man en paard volgens de nieuwere voorschriften zou geschieden, volgens een „nieuwe school”, volgens nieuwerwetsche rijkunstige beginselen.

Hierop wensch ik, onder verwijzing naar De Mil. Spectator N°. 8, van den jaargang 1891, nogmaals de aandacht te vestigen.

Verschenen vóór de reglementsherziening, wees ik er toen reeds op hoe een geheele omwerking van onze voorschriften op bezwaren zou stuiten, omdat er geen onderwijzers zouden zijn, die met dat voorschrift in de hand naar eisch instructie zouden kunnen geven (zie blz. 474, 2^e, 3^e, 4^e, 5^e en 6^e alinea).

Welke weg het beter ware geweest daarbij te volgen, staat in het kort aangegeven op blz. 475 onderaan en op blz. 476.

Die weg werd niet ingeslagen om redenen, die niet te mijner beoordeeling staan.

Persoonlijk had ik na de invoering der nieuwe ruiterschool de gelegenheid, deze te toetsen aan de practijk bij de rijkunstige opleiding van het personeel eener batterij, daarbij het onderricht latende geven door officieren, die geen bijzondere opleiding ooit hadden gehad, en daarbij blijvende voldoen aan al de eischen en diensten gevorderd van iederen batterijcommandant.

Die ondervinding heeft meer dan ooit mijne overtuiging bevestigd van de practische uitvoerbaarheid der beginselen en van de betere daardoor te verkrijgen resultaten.

Ten einde niet te uitvoerig te worden zal ik nog slechts op enkele punten in mijne Beschouwing van 1891 de aandacht vestigen.

Op blz. 462 van af de 4e en 5e alinea's van boven staat, dat de oude rijkunst in de toekomst wederom van practisch nut zal moeten worden voor de nieuwe richting.

De nieuwere voorschriften voeren dus, in tegenstelling van hetgeen on-Mil. Spec. '99.

doordacht wordt beweerd, juist terug tot de beginselen der oude rijkunst.

Juist echter omdat daarbij de gronden worden aangegeven, waarop die beginselen berusten, waartoe begrijpen een noodzakelijk vereischte is, wordt het gevaar van afwijking van die beginselen meer voorkomen.

Overal ziet men afwijkingen van het oude, een te werk gaan naar eigen inzichten, met verzaking van het deugdelijk bevondene oude, en zij, die het sterkste afwijken, verzetten zich dikwerf ook het hevigste tegen iedere poging om het oude weer tot zijn recht te doen komen.

Iedere poging, om dat te doen, wordt door hen uitgemaakt voor het aanprijzen van nieuwe beginselen, terwijl hun eigenmachtige wijze van doen, in strijd met het oude, eerder nieuw zou moeten geheelen worden.

Op blz. 467, 5e alinea, staat hoe weinig notitie tot nog toe genomen werd van een man als ROSENBERG, van wien velen zeggen een vereerder te zijn, terwijl zij toonen weinig van hem begrepen te hebben, want nog altijd geeft men er de voorkeur aan den reeruit bewegingen te leeren maar geen gevoel.

Op blz. 471 en 472 wordt door mij een woord van oprecht gemeente hulde gewijd aan de nagedachtenis van onzen onovertroffen leermeester en grondvester der oude rijkschool.

Wanneer de Kapitein VAN SETERS, evenals ik, het voorrecht had gehad dien man tot leermeester te hebben gehad, dan geloof ik niet dat het ooit in zijn brein zou zijn opgekomen, om mij, medesamensteller der nieuwe ruiterschool, aan den lezer voor te stellen, als een „nieuwe school” te hebben willen stichten op beginselen, in strijd met die door den Kolonel VON HUGUENIN ons ingeprént.

Hoe meer de studie van de wetenschap der rijkunst, een beter, helderder inzicht verschaft in het hoe en waarom, in oorzaken en gevolgen, hoe meer men met eerbied vervuld wordt voor de nagedachtenis van een Kolonel VON HUGUENIN, die ons die beginselen empirisch zoo geniaal onderwees.

Maar hoe meer men daarin doordringt, des te meer houdt men zich aan die beginselen vast, en des te meer wapent men zich tegen het gevaar willekeurig of onwillekeurig naar andere beginselen, of volgens eigen uitvindingen te werk te willen gaan, beide zaken, die men in de practijk toch zoo dikwijls ziet.

Waar echter de verklaring van oorzaken en gevolgen, het doordringen in het wezen der zaak, anderen natuurlijk vreemd en nieuw in de ooren klinkt, wordt men dikwijls verdacht van nieuwe uitvindingen, nieuwe beginselen te verkondigen, omdat die beoordeelaars veelal doel en middel tot doel niet kunnen onderkennen.

Alleen het zelf niet weten en zich geen rekenschap geven van hetgeen men doet, is hiervan naar mijn gevoelen de oorzaak.

Wenschelijk is het dan ook, dat in het eerlang in te voeren reglement van africhting wordt gewezen op de noodzakelijkheid met de toepassing

van dat reglement zooveel mogelijk te belasten officieren, die dat voorschrift goed begrijpen en het zelf hebben leeren toepassen, in het algemeen dus zij, die daarvoor eene opleiding met voldoende resultaat ontvingen.

Ik weet niet en het staat niet te mijner beoordeeling in hoeverre daarmede rekening zal kunnen worden gehouden.

Wanneer hieruit door sommigen wellicht de gevolgtrekking mocht worden gemaakt, dat het mijne bedoeling zoude zijn, om te beweren dat de officieren, die thans met de africhting der remontepaarden belast zijn, daarvoor allen ongeschikt zouden wezen, zoo ligt die gedachte verre van mij.

De groote misslag echter van velen is ook hier weer het invlechten van eigen denkbeelden, het zich raadschaffen bij schrijvers, die dikwerf niet begrepen worden, het niet te werk gaan op de wijze als hun geleerd werd.

Er wordt dan gesproken van ondervinding, die dikwerf bestaat in het hebben leeren uitvinden van honderde kunstjes om zich er door te slaan, maar ondervinding omtrent de deugdelijkheid der beginselen, die daarbij dikwerf geheel verzaakt worden, kan dat toch kwalijk genoemd worden.

Naarmate men beter de gronden kent, waarop de dressuuroefeningen berusten, zal men zich meer vasthouden en kunnen houden aan de beginselen der oude rijkunst, waarop de rijkunstige opleiding bij ons altijd berust heeft en ook in de toekomst zal moeten blijven berusten.

Hiermede aan het einde gekomen van hetgeen ik mij voorstelde te behandelen, zij nogmaals herhaald, dat het doel mijner opmerkingen volstrekt niet is geweest den schrijver van het door mij behandelde artikel tot andere inzichten te brengen.

Ik geloof niet dat dit mogelijk is. Hij zou niet kunnen, zelfs al zou hij willen.

Even zoomin zullen door mijn schrijven de inzichten zich wijzigen van hen, die met één machtwoord uitmaken, dat alles vroeger beter was, zonder echter het bewijs te leveren dat het vroegere daarom voldeed aan de noodzakelijke behoefte van voldoende arbeidsvermogen.

Allen echter, wier gezond verstand hen drijft zich rekenschap te willen geven van hun doen en laten bij de rijkunstige opleiding van den man, roep ik toe: „laat u toch niet weér den domper opzetten en den blinddoek voorbinden; leer door eigen oogen zien en met uw eigen zintuigen waarnemen; en bovenal: bind ook uw personeel geen blinddoek voor bij uw instructie”.

„Ik verzeker u, dat gij u op den duur er goed bij zult bevinden”.

D. KROMHOUT,
Luit.-Kolonel der Artillerie.

Ter aankondiging ontvangen:

Taktische gegevens voor het Veldleger, door W. VOSMAER, Kapitein van den Generalen Staf. *Haarlem, 1899.* DE ERVEN LOOSJES.

Het Historisch Museum van het Korps Rijdende Artillerie, door N. J. A. P. H. VAN ES, Kapitein der Rijdende Artillerie. IV. 1810—1814. Met illustratiën van HOYNCK VAN PAPENDRECHT, KRABBÉ, STARING en VAN ES, en ornametatie van COLENBRANDER en ROSKAM. Niet in den handel. *Arnhem, 1899.* COERS & ROEST — G. J. THIEME.

Die beständige Befestigung und der Festungskrieg. III. Band. Neueste Anschauungen, von ERNST FREIHERR VON LEITHNER, k. und k. Oberst im Geniestabe. Hiezu 4 Tafeln. *Wien, 1899.* Im Selbstverlage durch die Redaction der „Mittheilungen“, Wien, VI., Getreidemarkt 9.

Leerboek voor het uitgebreid onderricht aan het kader der Vesting-Artillerie, in het bijzonder voor de opleiding van Onderofficieren, bestemd om zoo noodig de plaats van een Luitenant te vervullen, het Reservekader, alsook voor Officieren der Artillerie-Schutterij, door K. E. OUDENDIJK, 2de Luitenant der Vesting-Artillerie. O. m. met 22 figuren voor de indirecte richting. *Zwolle, 1899.* W. E. J. TJEENK WILLINK. Prijs f 2.75.

Op St. Barbara's Bodem. Militaire Schetsen door CONRAD VAN DE LIEDE. Met illustraties van W. STARING. *Amsterdam, 1899.* VAN HOLKEMA & WARENDORF.

De Nederlandsche Mariniers van 1665 tot 1900. Eene Korpsgeschiedenis door J. R. J. P. CAMBIER, Luitenant-Kolonel der Mariniers. *Helder, 1899.* C. DE BOER JR.

Ueber den Minenkrieg und dessen zukunfft, von ADOLF KUTZLNIGG, k. und k. Hauptmann im Genie-Stabe. Sonder abdruck aus den „Mittheilungen über Gegenstände des Artillerie- und Genie-Wesens“. Jahrgang 1899, 7. Heft.